

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Palvelukartta Espoon 18-29-vuotiaiden nuorten hyvinvointipalveluista Vamos-nuorten näkökul- masta

Alanko, Miina-Emilia
Ehrlund, Topi

2016 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu
Otaniemi

Palvelukartta Espoon 18-29-vuotiaiden nuorten hyvinvointipalveluista Vamos-nuorten näkökulmasta

Miina-Emilia Alanko & Topi Ehrlund
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Helmikuu, 2016

Miina-Emilia Alanko & Topi Ehrlund

Palvelukartta Espoon 18-29-vuotiaiden nuorten hyvinvointipalveluista Vamos-nuorten näkökulmasta

Vuosi 2016 Sivumäärä 57

Nuorten syrjäytyminen on ollut viime vuosina runsaasti esillä mediassa. Syrjäytymisellä voi olla kauaskantoisiakin seurauksia, joilla on vaikutuksensa niin yksilöön, yhteisöön kuin yhteiskuntaankin. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukeminen ja syrjäytymisen ehkäisy mahdollistuu varhaisen tuen ja puuttumisen avulla esimerkiksi erilaisten matalankynnyksen palveluiden kautta.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tuottaa yhdessä Vamoksen asiakasnuorten kanssa palvelukartta Espoon alueen palveluista, jotka on suunnattu 18-29-vuotiaille nuorille. Palvelukartan laatimisen taustalla oli Vamoksen työntekijöiltä saatu idea informatiivisesta julisteesta, johon olisi koostettu Espoon alueen nuorille suunnattuja palveluja sekä kuvailtu lyhyesti niiden sisältöä. Palvelukartan sisältämän tiedon kerääminen tapahtui ryhmätyöskentelynä, yhteensä viitenä erillisenä toimintakertana. Tarkoituksena oli, että palvelukartasta syntyisi työkalu Vamoksen työntekijöille.

Työskentelyn keskiössä olivat nuoret ja heidän asiantuntijuutensa. Puhuimme tässä opinnäytetyössä palveluista hyvinvointipalveluina. Hyödynsimme Learning cafe-menetelmää toimintakerroilla tehtävässä tiedonkeruussa. Tavoitteena oli osallistaa nuoria toiminnalliseen työskentelyyn ja kasvattaa nuorten tietoisuutta heille tarjotuista hyvinvointipalveluista Espoon alueella. Opinnäytetyön perusoletuksena oli, että tieto nuorille suunnatuista palveluista ei kohdata tarpeeksi hyvin palveluiden käyttäjiä eli nuoria. Vamos Espoossa tehtävän palveluohjauksen tueksi haluttiin kehittää työkalu, jonka avulla voisi hahmottaa pirstaleista palvelukenttää.

Palvelukartan arviointi perustui työntekijöiden näkemyksiin palvelukartan käyttökelpoisuudesta ja kehittämismahdollisuuksista. Arvioimme toiminnallista osuutta ja tavoitteidemme toteutumista havaintoihimme perustuvan itsearviointin sekä nuorilta saadun palautteen avulla. Arvioimme myös opinnäytetyöprosessia, ammatillista kasvuamme sekä palvelukarttaa ja sen kehittämistä. Työntekijöiden palautteiden mukaan palvelukarttaa voisi käyttää työvälineenä palveluiden läpikäymisessä yhdessä nuoren kanssa tai esimerkiksi uusien työntekijöiden perehdyttämisessä.

Asiasanat: nuoret, syrjäytyminen, osallisuus, osallistaminen, hyvinvointipalvelut, palvelukartta

Miina-Emilia Alanko & Topi Ehlund

Map of welfare services in Espoo from the perspective of young Vamos clients

Year	2016	Pages	57
------	------	-------	----

The social exclusion of young people has been widely discussed in the media for the past few years. Social exclusion can create far-reaching effects that occur on an individual and societal level. Supporting young people that are in danger of social exclusion and preventing social exclusion is possible with early interference and different low-threshold services.

The purpose of this functional thesis was to create a map of different services provided for people aged 18-29 years in co-operation with the young clients in Vamos Espoo. The idea for this project came from the employees of Vamos Espoo. They wanted to create an informative poster that would present different services and their contents and purposes in Espoo area. The functional part of this thesis consisted of working together with the young in Vamos Espoo organizing group activities for them. All in all we carried out five group work sessions in which we managed to produce the material for the map of services. The purpose in this thesis was to create a working method for the employees.

The focus of this project was on the young and their experiences and expertise. In this thesis the focus is on welfare services. Learning café method was used as the working method and all the information needed about the welfare services was gathered. The goal was to participate the young in this project in the group work sessions and also to increase their knowledge of welfare services located in Espoo area. The basic assumption of this thesis was that the information does not reach the possible service users, such as the young. The work and guidance carried out in Vamos Espoo needed a working method that would assist in the situation and introduce different services effectively just on one page.

The evaluation of this thesis was based on the views of the employees' and their visions regarding to using the map of welfare services and how to develop it as a working method. The evaluation of the functional part as well as the reaching of our goals was based on self-evaluation and feedback from the young. The process, professional growth and the map that was created was also evaluated by us. Based on the employee's feedback the map of welfare services could be used as a working method for example while introducing the different services to clients or when inducting a new employee to their work.

Keywords: the young, social exclusion, participation, participating, welfare services, map of welfare services

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Vamos Espoo	7
3	Nuoruus, syrjäytyminen ja sosiaalinen vahvistaminen	8
3.1	Nuoruus elämänvaiheena	8
3.2	Nuorten syrjäytymisen ehkäisy	11
3.3	Sosiaalinen vahvistaminen	14
4	Toiminnallisen opinnäytetyön kuvaus	16
4.1	Toiminnan lähtökohdat.....	16
4.2	Tarkoitus ja tavoitteet	18
4.3	Palvelukartan rajaus.....	19
5	Toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	20
5.1	Toimintakertojen suunnittelu.....	21
5.1.1	Hyvinvointipalveluiden määrittely	23
5.2	Toiminnan kehittyvä eteneminen	25
5.2.1	Asumis- ja työllisyyspalvelut	26
5.2.2	Sosiaalipalvelut ja koulutus	27
5.2.3	Terveyspalvelut, liikunta ja vapaa-aika	29
5.2.4	Palvelukartan esittäminen ja palautteen keruu	31
6	Arviointi.....	33
6.1	Tavoitteiden saavuttaminen	33
6.2	Palvelukartan kehittämisehdotukset	37
7	Pohdinta	38
7.1	Eettisyys ja luotettavuus.....	39
7.2	Yleistä pohdintaa.....	41
	Lähteet	46
	Kuviot..	50
	Liitteet.....	54

1 Johdanto

Opinnäytetyömme perusoletuksena on, että tieto nuorille suunnatuista palveluista ei kohtaa tarpeeksi hyvin palveluiden käyttäjiä eli nuoria. Nuorisotutkimusverkoston ja THL:n tutkimushankkeessa ”Nuoret luukulla” (Aaltonen, Berg & Ikäheimo 2015) haastateltiin hyvinvointipalvelujen työntekijöitä ja näiden haastattelujen pohjalta pyrittiin havainnollistamaan, miten nuorten asiakkuus konkretisoituu, miten se ymmärretään palveluntarjoajien näkökulmasta ja miten palvelut pystyvät kohtaamaan asiakkaiden tarpeet. Haastattelujen vastausten mukaan nuoret osaavat kyllä hyvin käyttää sähköisiä palveluja, mutta heillä saattaa olla muita ikäryhmiä puutteellisemmat tiedot ja taidot yhteiskunnan palveluista tai sosiaaliturvasta. Työntekijöiden näkökulmasta nuorten tilanteita hankaloittava tekijä oli esimerkiksi se, että palvelut eivät kohdanneet nuoren tarpeita. (Aaltonen ym. 2015, 50 - 52.)

Joulukuussa 2015 työttömiä alle 25-vuotiaita oli jo pelkästään Espoossa 1448 (Espoo 2016). Taloussanomissa uutisoitiin vuonna 2011 Opetusministeriöön viitaten, että yhden syrjäytyneen nuoren hinnaksi muodostuu kokonaisuudessaan 1,2 miljoonaa euroa. Syrjäytymisellä on hintansa sekä nuorelle, että yhteiskunnalle. (Taloussanomien 2011.) Nuorten työttömyys, yhteiskunnallisten instituutioiden ja palveluiden ulkopuolelle jääminen saattavat aiheuttaa kauaskantoisikin seurauksia. Nuoret, jotka jäävät vaille työ- tai opiskelupaikkaa ja auttavan palvelujärjestelmän ulkopuolelle ovat vaarassa syrjäytyä. Myös sosiaaliset kontaktit saattavat kadota. (Myrskylä 2011, 9.) Kun syrjäytyminen esimerkiksi koulutuksesta yhdistyy muihin elämänhallintaan liittyviin pulmiin, tarvitaan sellaista auttamisjärjestelmää, jossa tuen muodot ovat yksilöllisiä. Nuorten, erityisesti yli 18-vuotiaiden, ohjaaminen tarkoituksenmukaisten palvelujen piiriin voi monesti olla haastavaa. Vakiintuneet ohjaus- ja palvelujärjestelmät eivät välttämättä kykene tunnistamaan erilaisia ongelmia. Niillä ei myöskään ole tarvittavia keinoja vastata sosiaaliseen syrjäytymiseen liittyviin koulutus-, kuntoutus- ja työllistymistarpeisiin. Lisäksi usein juuri kaikkein eniten tukea tarvitsevat jäävät kokonaan auttamisjärjestelmän ulkopuolelle. (Kananoja, Lähteinen & Marjamäki 2011, 207.)

Tässä toimintakeskeisessä opinnäytetyössä pyrimme lisäämään Vamos Espoon asiakasnuorten tietoa erilaisista palveluista ryhmätyöskentelyn kautta. Tarkoituksena on aikaansaada palvelukartta, jossa esitellään Espoon alueen hyvinvointipalveluita 18-29-vuotiaille nuorille. Palvelukartasta on tarkoitus kehittää työväline työntekijöille, mutta työskentelymme lähtökohdaksi on korostaa nuorten näkökulmaa ja heidän asiantuntijuuttaan aiheeseen liittyen. Opinnäytetyössämme esittelemme ensin yhteistyökumppanimme Vamos Espoon sekä käsittelemme teoriapohjaa. Tämän jälkeen kuvaamme työskentelyn tarkoituksen ja tavoitteet sekä toiminnan suunnittelun ja toteutuksen. Tuotosta ja opinnäytetyöprosessia arvioidaan itsearvioinnin ja omien havaintojemme kautta sekä työntekijöiltä ja nuorilta kerätyn palautteen avulla.

2 Vamos Espoo

Yhteistyökumppanimme tässä opinnäytetyössä on Vamos Espoon toimipiste. Vamos-palvelut käynnistyivät vuonna 2008 Helsingin Diakonissalaitoksen toimesta. Ilman opiskelu- tai työpaikkaa jääminen tai ammatillisten opintojen keskeyttäminen voivat saada aikaan työttömyyttä, asunnottomuutta sekä joutumisen toimeentulotuen piiriin. Lisäksi nuorille suunnatut palvelut on hajautettu eri toimijoille, eikä kukaan kanna huolta nuoren kokonaistilanteen hallinnasta ja ota kokonaisvastuuta heidän tilanteestaan. Helsingin Diakonissalaitos pyrki uudenlaista palvelukokonaisuutta kehittämällä vaikuttamaan nuorten syrjäytymiseen. (Helsingin Diakonissalaitoksen vuosikertomus 2010, 19.)

Vamos-palvelukokonaisuuden käynnistämisen pyrkimyksenä oli vaikuttaa kahteen yhteiskunnalliseen ongelmaan: heikommassa asemassa ja huonossa psyykkisessä kunnossa olevien nuorten määrä Helsingin seudulla vaikutti kasvavan, ja joka vuosi suuri määrä nuoria jäi ilman jatkokoulutuspaikkaa. Tukea tarvitsevat nuoret ja heille tarjotut palvelut eivät kohdanneet, eikä palvelujärjestelmä tarjonnut sellaisia matalankynnyksen palveluja, joiden tuen avulla nuoret voisivat lopulta siirtyä koulutukseen tai työelämään. Vamos-palvelukokonaisuuden avulla onkin pyritty vastaamaan näihin haasteisiin. Nuoria pyritään tukemaan kokonaisvaltaisesti ja intensiivisesti, ja tuki on nuorilähtöistä ja joustavaa. (Alanen, Kainulainen & Saari 2014, 8.) Vamos-palvelukokonaisuuteen sisältyy yksilö- ja ryhmätyöskentelyn lisäksi myös sosiaali- ja terveystalvveluja, opiskeluun tai työelämään, liikuntaan ja vapaa-aikaan sekä asumiseen liittyviä palveluja. Ryhmätoiminnassa käsitellään nuorten tarpeista esiin nousseita teemoja, kuten vuorovaikutustaitoihin, arkielämään ja päivärtymiin tai työhön ja opiskelutaitoihin liittyviä asioita. (Vamos Espoo 2015.)

Vamos Espoo on matalankynnyksen toimintakeskus Espoon, Kauniaisten sekä Kirkkonummen syrjäytyneille tai syrjäytymisvaarassa oleville, vaille opiskelu- tai työpaikkaa jääneille 16-29-vuotiaille nuorille. Toiminta on nuorelle vapaaehtoista ja maksutonta, eikä toimintaan osallistuminen vaadi lähetettä tai diagnoosia. Tavoitteena on vahvistaa nuoren omia voimavaroja löytäen kullekin nuorelle sopiva polku joko työhön, koulutukseen tai muuhun hänelle itselleen mielekkääseen toimintaan. Vuorovaikutuksellisuus ja asiakaslähtöisyys ohjaavat nuoren kanssa tehtävän työskentelyn sisältöä. (Alanen ym. 2014, 8.)

Vamoksen toiminnan lähtökohtana on luottamuksen syntyminen nuoren ja työntekijän välillä: työskentelyn alussa jokaiselle nuorelle nimetään oma työntekijä, jonka ensisijaisena tehtävänä on tutustua nuoreen ja muodostaa luottamuksellinen ja vuorovaikutteinen suhde tähän. Yhteistyö nuoren ja työntekijän välillä perustuu tähän luottamuksellisuuteen ja vapaaehtoisuuteen. Työntekijä ja nuori etsivät ratkaisuja nuoren tilanteeseen yhdessä ja sitoutuvat kumpikin omalta osaltaan yhteiseen työskentelyyn. Vamokseen ohjautuvilla nuorilla saattaa

olla paljonkin kokemuksia erilaisista auttavista tahoista, mutta näistä tukitoimista huolimatta nuori saattaa edelleen olla huonossa kunnossa. (Alanen ym. 2014, 10).

3 Nuoruus, syrjäytyminen ja sosiaalinen vahvistaminen

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys muodostuu nuoruudesta elämänvaiheena sekä syrjäytymisestä ja sen ehkäisemisen keinoista kuten sosiaalisesta vahvistamisesta ja hyvinvointipalveluista. Sosiaalisesta vahvistamisesta liittyy erityisesti osallisuuden tukeminen sekä elämänhallinnan ja elämäntaitojen vahvistaminen. Hakusanoina tiedonhaussa käytimme asiasanoja, kuten ”osallisuus”, ”nuoret”, ”palveluohjaus”, ”palvelupolku”, ”asiakaslähtöisyys”, ”syrjäytyminen”, ”hyvinvointi” sekä näiden asiasanojen erilaisia yhdistelmiä. Hakutulosten perusteella ja opinnäytetyön tavoitteet mielessä pitäen koimme tärkeäksi kuvailla teoriaosuudessa erityisesti syrjäytymisen erilaisia määritelmiä sekä nuorten syrjäytymistä ja sen ehkäisemisen keinoja sekä osallisuutta ja osallistamista. Teoriaosuudessa käsittelemme nuoruutta ainutlaatuisena elämänvaiheena lapsuuden ja aikuisuuden välissä pyrkien tuomaan esiin kyseisen elämänvaiheen, siinä tehtyjen valintojen ja koettujen tapahtumien merkitystä ihmisen elämäntieteen kulkua.

3.1 Nuoruus elämänvaiheena

Nuoruusikä on siirtymistä lapsuudesta aikuisuuteen, jossa nuori kohtaa monenlaisia muutoksia. Osa nuoruusiän muutoksista liittyy fyysiseen kasvuun ja ajattelun kehitykseen, osa taas sosiaalisiin tekijöihin, jotka ulottuvat lähipiiriin vaikutuksesta aina yhteiskunnan rakenteisiin saakka. Nuori voi omalla toiminnallaan kuitenkin vaikuttaa ja ohjata omaa kehitystään. Nuoruusiässä tehdyt valinnat luovat pohjaa nuoren elämäntieteen kulkulle. Harrastuksillaan, koulutusvalinnoillaan ja koulutyöllään hän ohjaa elämänsä suuntaa. Ajattelun kehittyminen nuoruusiässä vaikuttaa muun muassa kykyyn suunnitella tulevaisuutta. Nuoren päätöksenteko- ja suunnittelutaidot lisääntyvät. Ajattelun muuttuminen on kytköksissä myös nuoren minäkuvan, maailmankuvan ja moraalien muuttumiseen. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruopila 2014, 142,146 - 147.)

Nuoruuden voidaan Aalbergin ja Siimeksen (2007) mukaan katsoa sijoittuvan ikävuosien 12-22 väliin. Tämän elämänvaiheen aikana persoonallisuuden rakenteet järjestyvät uudelleen ja vaikiintuvat, ja vaiheen loppupuolella on saavutettu suhteellisen muuttumaton aikuisen persoonallisuus. Psykkinen kasvu on voimakasta kehittymistä, jossa samanaikaisesti tapahtuu ajoittain myös psykkinen toimintojen taantumista. Lapsuudenaikaiset toiveet, onnistuneet ja epäonnistuneet ratkaisut sekä lapsuudessa koetut traumat palaavat mielen työstettäväksi. Nuoruutta kutsutaankin mahdollisuuksien ajaksi, jossa lapsuudenajan häiriöt voidaan vielä ratkaista ja korjata, kun ne kyetään kohtaamaan kehittyneemmällä tavalla. Nuoruusiässä per-

soonallisuus muuttuu ratkaisevalla tavalla. Tähän persoonallisuuden uudelleenmuotoutumiseen vaikuttavat aikaisemmat kehitysvaiheet, synnynnäinen kasvun ja kehityksen voima, pyrkimys aikuisuutta kohti sekä vuorovaikutus nuoren ja hänen ympäristönsä välillä. (Aalberg & Siimes 2007, 67.)

Aalberg ja Siimes (2007) jakavat nuoruusiän kolmeen vaiheeseen, joita ovat varhaisnuoruus 12-14-vuotiaana, varsinainen nuoruus 15-17-vuotiaana sekä jälkinuoruus 18-22-vuotiaana. Varhaisnuoruus kytkeytyy puberteettiin, jolloin fyysiset muutokset ruumiissa aiheuttavat levottomuutta ja kiihtymystä. Tässä vaiheessa koetaan ristiriitaisuutta: nuori kokee tarvetta itsenäistymistä, mutta vanhemmista eriytymisen tarve saattaa herättää halun palata riippuvuuteen itsenäistymisen sijaan. Nuoren itsetuntemus on vasta rakentumassa ja hänen käyttöksensä voi olla itsekeskeistä. Nuoren on vaikea ymmärtää tunteitaan ja puberteettiin liittyviä muutoksia. Varsinaisessa nuoruudessa nuori on jo alkanut sopeutua muuttuneeseen ruumiinkuvaansa. Tässä vaiheessa seksuaalisuuden kehitys on keskeistä. Omaa minuutta vahvistetaan seurustelusuhteissa, joten nuori saattaa aluksi käyttäytyä itsekeskeisesti seurustelusuhteissaan. Nuori on myös kiinnostunut ympäristöstään ja on utelias selvittämään, mitä taitoja ja kykyjä hänellä itsellään on. (Aalberg & Siimes 2007, 68 - 70.)

Jälkinuoruus on jäsentämisvaihe, jossa kokonaisuus naisena tai miehenä olemisesta hahmotuu aikaisempien kokemusten pohjalta. Tässä vaiheessa vanhemmista irrottautuminen on edennyt jo siihen vaiheeseen, jossa vanhemmat nähdään neutraalisti ja ymmärtävästi. Myös kyky empatiaan lisääntyy ja itsekeskeiset valinnat korvautuvat kaveri- ja seurustelusuhteilla, jotka perustuvat myötäelämiseen. Nuori kykenee emotionaaliseen läheisyyteen, osaa ottaa toiset huomioon ja kykenee myös kompromisseihin. Jälkinuoruutta kuvataan Aalbergin ja Siimesin (2007) mukaan identiteettikriisinä, jossa nuori tekee valintoja, jotka vaikuttavat hänen tulevaisuuteensa aikuisena. Nuoresta tulee yhteiskunnan jäsen ja hän alkaa kantaa vastuutaan osana laajempaa ympäristöä, yhteiskuntaa. Jälkinuoruudessa nuori saattaa tehdä tulevaisuuteensa vaikuttavia merkittäviä päätöksiä esimerkiksi ammattiin kouluttautumiseen, työntekoon tai perheen perustamiseen liittyen. (Aalberg & Siimes 2007, 68 - 71.)

Nuoruusiän fysiologiset muutokset vaikuttavat nuoren käsitykseen itsestään ja nuoren minäkuva muuttuu. Ajattelutaidot kehittyvät merkittävästi toisen elinvuosikymmenen alussa, varhaisnuoruudessa. Ajattelutaitojen kehittyminen auttaa nuorta hahmottamaan paitsi ympäröivää maailmaa myös omaa tulevaisuuttaan. Muutos perustuu aivojen kypsymiseen ja osin sen myötä mahdollistuvaan uuden oppimiseen. Ajattelutaitojen kehittyminen luo pohjaa laajemman maailmankuvan rakentamiselle sekä nuoren moraalille, joten se on kytköksissä myös nuoren toimintaan. Onkin ehdotettu, että nuoruudessa yksilöt alkavat ymmärtää paremmin toisen ihmisen näkökulmaa eri asioihin, millä on vaikutuksensa toisten ihmisten auttamiseen ja huomioon ottamiseen sekä nuoren toimintaan ristiriitatilanteissa. (Nurmi ym. 2014, 146 - 147.)

Suunnittelu- ja päätöksentekotaitojen lisääntyminen vaikuttavat nuoren kykyyn suunnitella tulevaisuuttaan. Nuoruudessa kohdataan monia tehtäviä, haasteita ja mahdollisuuksia, jotka muuttuvat nopeasti ikäkausittain. Näillä haasteilla ja mahdollisuuksilla on puolestaan vaikutuksensa nuoren toimintaan, hänen tekemiinsä valintoihin ja päätöksiin. Nuori voi erilaisilla valinnoilla ohjata elämäänsä ja asettaa itselleen tavoitteita. Valinnat ja tavoitteet voivat liittyä esimerkiksi koulutus- ja ammatinvalintaan, toveripiiriin tai harrastuksiin. Aina tavoitteita ei kuitenkaan saavuteta kovasta yrityksestä huolimatta. Nuori joutuukin sopeutumaan erilaisiin tilanteisiin ja sopeuttamaan omia tavoitteitaan sekä toimintatapojaan. (Nurmi ym. 2014, 147, 150.)

Nuori ohjaa siis myös itse kehitystään. Ohjaus perustuu nuoren motivaatioon ja tavoitteisiin, mutta se noudattaa ympäristön mahdollisuuksia ja rajoituksia. Nuoren tavoitteenasettelu ja päätöksenteko onkin tapahtumakulku, jossa nuori vertailee omia motiiveitaan ja kiinnostuksen kohteitaan ympäristön mahdollisuuksiin ja rajoituksiin. Myös nuoren minäkuva ja hallintauskomukset vaikuttavat nuoren suunnitelmiin, strategiaihin sekä niiden toteuttamiseen. Nurmi ym. (2014) viittaavat Nurmeen ja Salmela-Aroon (2002), joiden mukaan nuoret, joilla on myönteinen minäkuva ja jotka uskovat omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa, käyttävät suoraviivaisia ja optimistisia strategioita, mikä puolestaan johtaa tehtäväkeskeisten strategioiden käyttöön sekä suoraviivaiseen toimintaan. Nuoret, joilla on kielteinen minäkuva, käyttävät usein vähemmän tehokkaita ja defensiivisiä strategioita. Heikko luottamus omiin kykyihin ja vaikutusmahdollisuuksiin voi aiheuttaa ahdistuneisuutta, mikä puolestaan voi johtaa haastavien tehtävien välttelemiseen. Tehtävän ulkopuolisiin asioihin keskittyminen saattaa vähentää ahdistusta. Toisaalta se voi myös antaa mahdollisuuden käyttää erilaisia tekosyitä, mikäli nuori epäonnistuu. (Nurmi ym. 2014, 152 - 153.)

Nurmi ym. viittaavat Robert Havighurstiin (1948), joka kuvasi jo 1940-luvun lopulla ikään liittyviä muutoksia ihmisen kehitysympäristössä. Havighurstin mukaan eri-ikäisiin ihmisiin kohdistetaan erilaisia normatiivisia odotuksia, joita hän nimitti kehitystehtäviksi. Nuoruuden keskeisinä kehitystehtävinä voidaan hänen mukaansa pitää sukupuoli-identiteetin omaksumista ja suhteiden luomista vastakkaiseen sukupuoleen, kouluttautumista, työntekoon ja perhe-elämään valmistautumista sekä ideologian omaksumista. Myöhäisnuoruuden ja varhaisaikuisuuden kehitystehtäviä ovat puolestaan elinkumppanin tai puolison valitseminen, perheen perustaminen ja siirtyminen työelämään. Havighurstin mukaan ihmiseen kohdistuvat haasteet ja vaatimuksen muuttuvat iän myötä ja kehitystehtävien ratkaisu onnistuneella tavalla edesauttaa myöhemmän myönteisen kehityksen sekä luo pohjaa hyvinvoinnille. (Nurmi ym. 2014, 149.)

Nuoruusiässä yhteiskunta ja nuoren lähiympäristö asettavat omalta osaltaan tietynlaisia odotuksia aikuistumisen kynnyksellä olevalle nuorelle. Havighurstin 1940-luvulla nimeämät kehitystehtävät ovat saattaneet kuitenkin muuttaa muotoaan vuosikymmenien kuluessa. Nuoruus voidaankin Nurmen ym. mukaan nähdä ajanjaksona, joka määrittyy historiallisesti. Esimerkiksi ravitsemuksen parantuminen on laskenut puberteetin alkamisikää lähemmäksi toisen elinvuosikymmenen ensimmäisiä vuosia. Myös nuoruus ajanjaksona on pidentynyt. Jos nuoruuden päättymisen kriteerinä pidetään aikuisille keskeisten roolien saavuttamista, kuten työelämään osallistumista tai perheen perustamista, voidaan nuoruuden katsoa pitkittyvän jopa neljännelle elinvuosikymmenelle. Voidaankin puhua myöhäisnuoruudesta tai varhaisaikuisuudesta. Nurmi ym. viittaavat Arnettiin (2000), joka on ehdottanut, että vaihetta nuoruuden ja aikuisuuden välillä tulisi kuvata termillä ”muotoutuva aikuisuus”. Nuoruuden ajanjakson pidentymisen kiihdyttävinä tekijöinä voidaan nähdä elinkeinorakenteen muutokset ja koulutuksen pidentyminen. Lisäksi aikuistuminen on muuttunut yhä epämääräisemmäksi tapahtumaketjuksi, joka on näkynyt esimerkiksi nuorten pätkätöiden lisääntymisenä. Erilaiset yhteiskunnan muutokset vaikuttavat nuorten kehitykseen asettaen sille uusia vaatimuksia. (Nurmi ym. 2014, 143.)

THL:n tutkimusraportissa (29/2012) on tuotu esiin nuorten selviytymiseen vaikuttavia rakenteellisia tekijöitä sosiaalityön ja toimeentulotuen kautta. Tutkimuksen kirjoittajat toteavat, että nuorten syrjäytymisen ja selviytymisen mekanismien kokonaisvaltaisen ymmärtämisen vuoksi olisi tärkeää tutkia myös nuorten näkökulmaa ja kokemusta yhteiskunnasta sekä koulutuksen ja työelämän rakenteita juuri nuorten toimijuuden näkökulmasta. Tutkimusraportissa on tuotu esiin sosiaalityöntekijöiden näkökulmaa nuoruusajan erityisyydestä. Nuoriin kohdistetaan yhteiskunnassamme erilaisia odotuksia ikävaiheesta riippuen: odotukset niin yhteisön kuin yhteiskunnan taholta liittyvät vahvasti muun muassa itsenäistymiseen, kouluttautumiseen tai työelämään siirtymiseen. Olisi kuitenkin tärkeää huomioida ihmisten erilaisuus ja elämänpolkujen yksilöllisyys sen sijaan, että korostetaan tietynlaisen elämisen mallin omaksumista. (Palola, Hannikainen-Ingman & Karjalainen 2012, 3, 63.)

3.2 Nuorten syrjäytymisen ehkäisy

Kirsi Juhilan mukaan syrjäytymisen käsitettä pidetään kaikkien tuntemana asiana, jonka määritelmä jää keskusteluissa usein epämääräiseksi. Tämä on nähtävissä usein myös aiheen julkisessa keskustelussa. Puhutaan esimerkiksi syrjäytyneistä nuorista, pitkäaikaistyöttömistä tai mielenterveysongelmaisista. (Juhila 2006, 52 - 53.) Ilpo Kuronen (2010,52) toteaa myös, että käsite on sekoittunut muun muassa alaluokkaisuuteen, huono-osaisuuteen, köyhyyteen ja marginalisaatioon. Tavallisesti syrjäytymisellä tarkoitetaan huono-osaisuuden kasautumista niin, että ihminen ei osallistu yhteiskunnan toimintaan esimerkiksi puutteellisen koulutuksen, työttömyyden tai elämänhallinnan ongelmien vuoksi (Kajantie, Hovi, Eriksson, Laivuori, Andersson & Räikkönen 2013, 23).

Juhila viittaa Lehtoseen ym. (1986), joiden mukaan syrjäytymiskäsitteen määrittely on vaikeaa myös aiheen tutkijoille, vaikka sitä onkin pyritty tutkimuksessa määrittelemään. Tutkimuksessa onkin usein päädytty korostamaan juuri käsitteen monia eri tulkintoja sekä sen analyttistä heikkoutta. Erilaisissa määrittelyissä on Juhilan mukaan kuitenkin myös yhtymäkohdita. Syrjäytyminen voidaan nähdä prosessina, jossa ihminen ajautuu yhteiskunnassa tavoiteltavina tai normaaleina pidettyjen osallisuuksien ulkopuolelle. Näitä osallisuuksia ovat muun muassa palkkatyö, perhe ja muut sosiaaliset verkostot sekä palvelu- ja auttamisjärjestelmät, jotka eivät välttämättä tavoita apua eniten tarvitsevia. (Juhila 2006, 53 - 54.) Raunio mukaan syrjäytyminen voidaan nähdä yksilöä yhteiskuntaan yhdistävien siteiden heikkoutena (Raunio 2006,9).

Juhilan mukaan toisessa tutkijoiden jakamassa näkemyksessä syrjäytyminen määrittyy kasautuvaksi huono-osaisuudeksi. Syrjäytyneiksi luokitelluilta ihmisiltä puuttuu resursseja, joita täysipainoinen elämä edellyttäisi. Olennaista on taloudellinen ja materiaallinen köyhyys. Juhila lainaa Piersonia (2002,7), joka on määritellyt syrjäytymisen prosessiksi, joka riittää sosiaaliseen, taloudelliseen ja yhteiskuntaa koskevaan poliittiseen osallistumiseen tarvittavia resursseja yksilöiltä, perheiltä ja erilaisilta ryhmiltä. Piersonin mukaan prosessin seurauksena ihmiset saattavat jäädä yhteiskunnan enemmistön käyttämien palveluiden, sosiaalisten verkostojen tai erilaisten kehittymismahdollisuuksien ulkopuolelle. (Juhila 2006,54.)

Myös Pekka Myrskylä on pohtinut nuorten syrjäytymistä. Myrskylän (2012) mukaan syrjäytyneiksi luokitellaan työvoiman ja opiskelun ulkopuolella olevat nuoret, joilla ei ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta. Syrjäytymiseen voi liittyä moniongelmaisuutta sekä putoamista myös henkisesti yhteiskunnan normaalikäytäntöjen ulkopuolelle. Myrskylä muistuttaa, että keskustelu nuorten syrjäytymisestä ja syrjäytyneiden laskettu lukumäärä voi vaihdella suurestikin juuri syrjäytymiskäsitteen epämääräisyyden vuoksi. (Myrskylä 2012, 2.) Palola ym. ovat artikkelissaan pohtineet, että syrjäytyneiden joukkoon luokitellulla nuorella syrjäjän joutumisen taustalla voikin olla esimerkiksi parhaillaan käynnissä oleva siirtymävaihe, osalla tilapäinen työ- tai toimintakyvyn heikentyminen, jota ei ole vielä hoidettu asianmukaisella tavalla. Lisäksi nuorten omat elämänvalinnat voivat vaikuttaa tilapäiseen työelämän tai opiskelun ulkopuolelle jäämiseen. Syrjäytymisestä voidaan puhua vasta kun kyse on siitä, ettei nuorella ole enää kiintopistettä tulevaisuuteensa eikä hän halua kiinnittyä tarjolla oleviin toimintoihin. (Palola ym. 2012, 312.)

Nuorten syrjäytymisestä käytävä keskustelu voi siis saada erilaisia ulottuvuuksia riippuen siitä, mitä syrjäytymisellä kulloinkin tarkoitetaan. Reivinen (2013) on pohtinut syrjäytymiskäsitettä myös syrjäytyneiden näkökulmasta: kysyykö kukaan lapselta tai nuorelta, miten hän oman tilanteensa käsittää ja kokee? (Reivinen & Vähäkylä 2013, 9.) Karvonen ja Kestilä viittaavat

Bergiin ym. (2011), joiden mukaan yksittäiset vaikeudet jollakin hyvinvoinnin osa-alueella eivät välttämättä horjuta vielä merkittävästi nuoren tilannetta. Nuoren syrjäytymisen ymmärtämiseksi tulisikin huomioida nuoren nykyisen elämäntilanteen hyvinvoinnin vajeet sekä niiden kasautuminen. Lisäksi Kestilän ym. (2011) mukaan merkityksensä on nuoren aikaisimmilla elämänvaiheilla, selviämistä tukevilla ja syrjäytymisriskiä lisänneillä piirteillä ja tekijöillä. (Karvonen & Kestilä 2014, 162.)

Nuorten syrjäytymisen ehkäisy ja hyvinvointierojen kaventaminen ovat jo pitkään olleet tärkeä osa hyvinvointipoliittisia tavoitteita. Aikaisemmissa tutkimuksissa, joissa on tutkittu kouluttamattomien sekä työttömien nuorten syrjäytymisriskejä on havaittu, että koulutuksen puute on merkittävä huono-osaisuuden ja syrjäytymisen riskitekijä. Heikot tulokset peruskoulussa estävät usein toisen asteen koulutuksen. Tämä taas johtaa pelkän peruskoulun varassa olevat heikompaan työmarkkina-asemaan. Ainoastaan peruskoulun varassa olevilla on myös havaittu muita enemmän terveyteen ja erityen psyykkiseen terveyteen liittyviä ongelmia. Lisäksi heillä on elämänhallintaan liittyviä ongelmia, alkoholinkäyttöä sekä rikollisuutta. Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret ovat siis selvästi muita nuoria huono-osaisempia. (Karvonen & Kestilä 2014, 160, 171).

Eronen, Hakkarainen, Londén & Peltosalmi viittaavat Työ- ja elinkeinoministeriöön (2013b), jonka mukaan vuoden 2013 alussa voimaan tulleen nuorisotakuun avulla on pyritty vaikuttamaan nuorten aikuisten syrjäytymiseen. Nuorisotakuu käsittää hallitusohjelman linjaaman yhteiskuntatakuun lisäksi myös koulutustakuun sekä nuorten aikuisten osaamisohjelman. (Eronen ym. 2014, 32.) Nuorisotakuulla tarkoitetaan sitä, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle tai vastaavalmistuneelle alle 30-vuotiaalle tarjotaan työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi ilmoittautumisesta (Nuorisotakuu 2016). Eronen ym. viittaavat Työ- ja elinkeinoministeriöön (2013b), jonka mukaan keskeistä nuorisotakuussa on nuoren palvelutarpeen arviointi, yksilöllisen jatkosuunnitelman ja työllisyysuunnitelman laatiminen sekä palvelujen tarjoaminen mahdollisimman nopeasti työttömäksi jäämisestä. Sosiaalibarometrissa (2012) on selvitetty sosiaalitoimen, Kelan sekä TE-toimistojen johtajien ennakoarvioita nuorten yhteiskuntatakuun tavoitteiden toteutumisesta vuoteen 2013 mennessä. Valtaosa vastaajista oli tuolloin sitä mieltä, että tavoitteet toteutuisivat vähintään kohtalaisesti. Nuorisotyöttömyyden vähentämiseen sekä koulutuksen keskeyttäneiden nuorten määrän vähentymisen toteutumiseen suhtauduttiin kriittisimmin. Puolestaan suurin luottamus koski eri toimijoiden laaja-alaisen yhteistyön sekä nuorten uravalintojen ohjaamisen toteutumista. (Eronen ym. 2014, 32.)

Karvonen ja Kestilä (2014) ovat artikkelissaan tarkastelleet 18-30-vuotiaiden nuorten aikuisten hyvinvointia ja sen kehitystä kymmenen vuoden aikana. Pääpaino artikkelissa onkin kou-

luttamattomien nuorten aikuisten hyvinvointi koulutettuihin ikätovereihin verrattuna. Artikkelissa esitetyjen tutkimustulosten mukaan syrjäytymisvaarassa olevat nuoret ovat muita huono-osaisempia useimmilla hyvinvoinnin eri osa-alueilla: merkittävimmät hyvinvointivajeet liittyvät toimeentuloon, työllisyyteen sekä terveydentilaan. Tutkimustulosten mukaan koulutettomien nuorten aikuisten huono-osaisuus näyttäisi olevan myös melko pysyvää. (Karvonen & Kestilä 2014,160.) Hyvinvointipalveluja tarjoamalla voidaankin saada aikaan merkittävä muutos syrjäytyneen tai syrjäytymisvaarassa olevan nuoren tilanteessa. Tässä opinnäytetyössä puhumme palvelukartassa esitellyistä palveluista hyvinvointipalveluina, sillä tarkoituksena on esitellä kartassa nuorten hyvinvointia tukevia palveluita.

Markku Lindqvistin (2009) mukaan julkisen kulutuksen kautta kotitalouksille tarjotaan palveluita, joita kutsutaan hyvinvointipalveluiksi. Palvelut ovat usein kuluttajalle maksuttomia tai niistä vaaditaan käyttömaksu, joka on vain pieni osa palvelun todellisesta arvosta. Tällaisia palveluita ovat muun muassa koulutus-, terveys- ja sosiaalipalvelut. Muita hyvinvointipalveluita, joita kunnat tarjoavat löytyy kulttuurin, urheilun tai viihteen alueilta. (Lindqvist 2009, 13.) Myös Aaltio on määritellyt hyvinvointipalveluiden käsitettä. Aaltion mukaan hyvinvointipalvelujärjestelmä muodostuu niin sosiaali- ja terveyspalveluista kuin myös koulutus-, kulttuuri-, kirjasto- ja liikuntapalveluista sekä työvoimapalveluista. Näillä palveluilla pyritään luomaan mahdollisuuksia, mutta myös korjaamaan erilaisia ongelmia. Palvelut voidaankin jakaa ennalta ehkäiseviin, korjaaviin ja kuntouttaviin palveluihin. Jaottelu koskee asiakassuhteen syvyyttä ja käytettyjä keinoja sen sijaan, että kyse olisi vain erilaisten palvelujen erottamisesta toisistaan. Erilaisia palveluja voidaan tarjota osana niin ennaltaehkäisevässä työssä kuin tukemaan asiakkaan selviytymistä ongelmallisessa elämäntilanteessa. (Aaltio 2013, 76.)

3.3 Sosiaalinen vahvistaminen

Nuorisolain mukaan sosiaalinen vahvistaminen tarkoittaa niitä toimenpiteitä, jotka on suunnattu nuorten elämäntaitojen parantamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi (Nuorisolaki 2006/72, 2.§.) Kyösti Raunio viittaa Rostilaan (2001) määrittellessään sosiaalityön pyrkimyksille keskeistä käsitettä, empowermentia. Raunion mukaan käsitteen olennainen merkitys tulee ilmi puhuttaessa toimintavoiman kasvattamisesta: ihmisten omia voimavaroja vahvistetaan tilanteen ratkaisemiseksi tukien yksilöitä ja ryhmiä ottamaan vastuu omasta elämästään. Raunio viittaa Valokiveen (2002, 180) todetessaan, että voidaan mukaan puhua myös valtaistamisesta. Raunio tuo esiin, että puhuttaessa ihmisten oman elämän hallintaa parantavien voimavarojen käyttöönottamisesta, kääntyy empowerment osuvammin kuitenkin voimaantumiseksi. Voimavarakeskeinen lähestymistapa, johon voimaantuminen liittyy, on tärkeä huomioida yksittäisen asiakkaan kanssa työskentelyssä. (Raunio 2009, 63 - 64.)

Karvonen ja Kestillä ovat viitanneet Bergiin ym. (2011) todetessaan, että syrjäytymiseen liittyy yksilön heikentynyt kyky hallita elämäänsä (Karvonen & Kestilä 2014, 162). Juhila on määritellyt elämänhallinnan käsitettä yhdistäen sen syrjäytymisen ehkäisyyn. Juhilan mukaan elämänhallinta on käsite, jota usein käytetään kuvaillessa sitä lopullista tavoitetta, johon pyritään syrjäytyneiksi luokiteltujen ihmisten ja ryhmien liittämällä takaisin yhteiskuntaan. Elämänhallinnassa on kyse siitä, että kaikkein välttämättömimmät asiat ovat järjestyksessä ja ihminen kokee, että hänellä on mahdollisuus vaikuttaa elämäänsä, pitää se omassa otteessaan. Käsite ei Juhilan mukaan ole kuitenkaan yksiselitteinen. Juhila käyttää esimerkkinä J.P. Roosin jakoa 1980-luvulta, jossa Roos on jakanut käsitteen ulkoiseen ja sisäiseen elämänhallintaan. Ulkoisella elämänhallinnalla tarkoitetaan ihmisen kykyä ohjata elämäänsä sekä sitä, ettei hänen elämäänsä vaikuta liialti hänestä itsestään riippumattomat tekijät. Merkkeinä ulkoisesta elämänhallinnasta voidaan pitää muun muassa turvattua taloudellista toimeentuloa ja asemaa työmarkkinoilla, perhettä ja toimivaa arkea. Sisäisellä elämänhallinnalla viitataan puolestaan siihen, että ihminen kokee pystyvänsä pitämään elämänsä eri palaset kasassa ja järjestyksessä myös kohdatessaan ennalta-arvaamattomia, itsestä riippumattomia asioita ja vastoinkäymisiä. (Juhila 2006, 61.)

Sosiaaliseen vahvistamiseen liittyy Nuorisolain mukaan myös nuorten elämäntaitojen parantaminen (Nuorisolaki 2006/72, 2.§). Elämäntaidot ovat opittavia ja harjoiteltavia taitoja, ja niitä voi oppia joko arkielämässä tai aktiivisesti ja tietoisesti kehittämällä. Elämäntaitojen avulla nuori tähtää kohti tasapainoista aikuisuutta. Niitä tarvitaan monenlaisessa toiminnassa ja niihin lukeutuvat niin yksilön minätaidot kuin yhteisön ja yhteiskunnan jäsenenä toimimiseen liittyvät asiat eli ympäristötaidot. Elämäntaidot ovat kokonaisvaltaisia elämässä tärkeitä ja tarvittavia taitoja, kuten itsetuntemus, usko itseensä, vuorovaikutustaidot, kyky asettaa tavoitteita sekä käsitellä erilaisia tunteita. Elämäntaidoista on hyötyä muun muassa erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa, ongelmien ratkaisussa sekä identiteetin rakentamisessa. Myös nuorten osallisuus vahvistuu elämäntaitojen avulla. Niiden merkitys korostuu etenkin erilaisissa elämän muutostilanteissa ja vastoinkäymisiä kohdatessa. (Lasten ja Nuorten Säätiön Toimintasuunnitelma 2016, 9.)

Juhilan mukaan sosiaalista osallisuutta edistämällä pyritään siihen, että yhteiskunnan eri toimintoista syrjään jääneet saadaan takaisin osallisiksi näihin toimintoihin, kuten työhön, vapaa-ajan harrastusten, koulutuksen tai kulttuurielämän pariin. Syrjäytyminen voidaan siis nähdä sosiaalisen osallisuuden olemattomuutena. Se voi olla muun muassa työttömyyttä, kouluttamattomuutta tai harrastamattomuutta. Tämän määritelmän mukaan syrjäytyneillä on vähemmän osallisuuden eri ulottuvuuksia muihin ihmisiin verrattuna. (Juhila 2006,53.) Tässä opinnäytetyössä osallisuuden tukemisella tarkoitetaan kahta asiaa: Vamos-nuorten osallisuuden tukemista toimintakerroilla sekä sitä, että opinnäytetyömme tuotosta, palvelukarttaa, voisi käyttää työvälineenä kenen tahansa nuoren ohjaamisessa erilaisten palvelujen piiriin.

Särkelä-Kukko on määritellyt osallisuutta osallisuushanke Sallin verkkojulkaisussa (2014). Osallisuus on moniulotteinen sekä hankalasti rajattavissa oleva käsite. Sen merkitys määrittyy puhujan, käyttötarkoituksen ja -paikan mukaan. Osallistuminen on osallisuuden muoto: yksilö vaikuttaa omaan elämäänsä ja itselleen tärkeisiin asioihin. Osallistuminen liittyykin niin kansalaisten oikeuksiin kuin myös velvollisuuksiin yhteiskunnallisissa asioissa sekä itseä ja lähipiiriä koskevissa asioissa. Vaikuttamistoiminta on osallistumista. Osallistaminen on yksilön kannustamista ja aktivoimista osallistumaan, jotta hän voisi saada kokemuksia osallisuudesta. Osallistamisessa muutos osallisuuteen syntyy yksilön ulkopuoliselta taholta. Osallisuus puolestaan liittyy yksilön kokemukseen siitä, että hän tulee kuulluksi ja kokee mukana olemisen tunnetta. Ihminen voi kokea osallisuutta esimerkiksi työn tai harrastusten kautta. Ulkopuolisuuden kokemukset ovat kytköksissä yhteiskunnan rakenteisiin, ja yksilötason lisäksi osallisuutta tuleekin tarkastella myös yhteiskunnan tasolla. (osallisuuden jäljillä 2014, 34 - 35.)

Osallisuus kytkeytyy myös hyvinvointiin. Hyvinvointi on osallisuutta ja vapautta, mahdollisuutta osallistua täysipainoisesti yhteisöön jossa elää ja mahdollisuutta tehdä omaa elämää koskevia valintoja vapaasti. Tämä puolestaan edellyttää riittävää toimintakykyä. (Aaltio 2013, 67.) Osallisuuden käsite ja hyvinvointipalvelut liittyvät yhteen siis siten, että hyvinvointipalveluilla pyritään myös tukemaan ihmisten osallisuutta. Täysipainoinen osallistuminen yhteisöön sekä mahdollisuus tehdä omaa elämää koskevia valintoja vapaasti edellyttää siis riittävää toimintakykyä, jota syrjäytyneellä nuorella ei välttämättä ole. Palola ym. (2012, 312) painottavat, että nuorten syrjäytyminen tapahtuu usein vähitellen, samoin nuoren kiinnittyminen takaisin yhteiskuntaan. Jotta nuorta voidaan auttaa, tulisi hänen saada yksilöllistä tukea ja apua. Olennaista onkin, että nuori sekä hänen yksilöllinen tilanteensa tunnetaan hyvin, kun häntä pyritään ohjaamaan eteenpäin elämässään.

4 Toiminnallisen opinnäytetyön kuvaus

Toiminnallinen opinnäytetyömme toteutettiin syys-joulukuussa 2015. Toiminnallinen osuus toteutui marras-joulukuussa. Toinen meistä suoritti kehittämistyön harjoittelun syksyllä 2015 Espoon Vamoksessa, ja idea opinnäytetyön toteuttamisesta yhteistyössä Vamoksen kanssa syntyi harjoittelun kautta. Suoritimme kumpikin kehittämistyön harjoittelun paikassa, jossa asiakkaana on nuoria tai nuoria aikuisia. Idea opinnäytetyön toteuttamisesta kyseisen asiakasryhmän kanssa olikin ajatuksissamme jo keväällä 2015, kun kumpikin meistä sai varmistuksen syksyn harjoittelupaikasta.

4.1 Toiminnan lähtökohdat

Kehittämistyön harjoitteluun kuuluu oman kehittämistehtävän suunnittelu ja toteuttaminen harjoittelupaikassa. Kehittämistehtävä voidaan toteuttaa osana harjoittelupaikan kehittämistyötä tai opiskelija voi ideoida sen itse. Olimme sopineet yhteisen opinnäytetyön tekemisestä

keskenämme jo keväällä, mutta opinnäytetyömme aihe ja kohderyhmä eivät vielä olleet muotuneet ideatasoa pidemmälle. Kuitenkin jo kesän aikana pohdimme yhdessä mahdollisuutta liittää opinnäytetyömme tulevaan harjoittelujaksoon. Harjoittelujaksomme sijoittuivat vuoden 2015 elo- ja marraskuun väliseen ajankohtaan. Tuona aikana harjoittelujakson kehittämistehtävän ideasta jalostui lopulta opinnäytetyömme aihe. Valmis opinnäytetyösuunnitelma esiteltiin lokakuussa ja toiminnallinen osuus aloitettiin harjoittelun päätyttyä marraskuussa.

Kehittämistoiminnassa on nykyisin hyvin yleistä korostaa osallisuuden merkitystä. Osallistavasta kehittämisestä on tullut trendikästä. Osallistamisen käsite on hiukan järjenvastainen. Toisaalta käsite korostaa osallistujan subjektisuutta toisaalta taas ulkopuolelta tulevaa vaikuttamista. Toimijoita opastetaan, neuvotaan tai saatetaan jopa pakottaa osallistumaan. Vaikka osallistavaan toimintaan liittyy ulkopuolelta tuleva aloite, on oletuksena silti, että toiminta etenee osallistujien ehtojen mukaan sekä heidän itsensä asettamaan suuntaan. (Toikko & Rantanen 2009, 89 - 90.) Tässä opinnäytetyössä kehittäminen on osallistavaa. Ketään ei pakoteta tässä työssä osallistumiseen, vaan työskentely perustuu vapaaehtoisuuteen. Työskentely etenee osallistujien asettamaan suuntaan sillä työskentelyn suunta määräytyy hyvinvointipalvelujen määrittelyn perusteella.

Kehittämistoiminnassa asiakkaiden osallistamisesta on paljon hyötyä. Projektikirjallisuudessa ehtona tuloksellisuudelle on pidetty tärkeimpien sidosryhmien mukaan ottamista suunnitteluun sekä päätöksentekoon jo aivan hankkeen alkumetreiltä saakka. (vrt. Silfverberg 2000, 4.) Tämä on keino varmistaa eri tahojen tarpeiden sekä intressien huomioiminen. Yhteistyökumppaneiden osallistaminen kehittämiseen lisää sitoutumista kehittämiseen. Työntekijöiden sekä asiakkaiden osallisuus ei ainoastaan tarjoa mahdollisuuden saavuttaa parempia tuloksia vaan se on myös tärkeää. Ajatuksena on se, että ne joita asia koskee, ovat oikeutettuja myös osallistumaan. Yhteistoiminnallisessa kehittämisessä kehittäjät, toimijat ja käyttäjät ottavat osaa yhdessä kehittämiseen. Kaikki kehittävät kehittämisen kohdetta, mutta jokainen omasta näkökulmastaan lähtöisin. Ryhmät pyrkivät auttamaan toisiaan analyysissä sekä johtopäätöksissä. Kehittämistoimintaa olennaisesti luonnehtivana asiana on kumppanuussuhde. (Toikko & Rantanen 2009, 90 - 91.)

Tässä opinnäytetyössä pyritään varmistamaan eri tahojen intressit siten, että kehittämistoiminta perustuu nuorten näkökulmaan, mutta tarkoituksena on kehittää myös työväline työntekijöille. Palvelukartta työvälineenä koskettaa sekä asiakkaita että työntekijöitä, joten on hyvä, että molemmat ryhmät pääsevät osallistumaan kehittämiseen. Nuoret osallistuvat kehittämistoimintaan sekä tuotoksen ja toiminnan arviointiin, ja työntekijät puolestaan valmiin palvelukartan arviointiin. Lisäksi opinnäytetyön tekijät arvioivat prosessia kokonaisuudessaan sekä toteuttavat itsearviointia koko prosessin ajan. Kehittäminen on siis yhteistoiminnallista,

sillä kaikki ryhmät osallistuivat yhdessä kehittämiseen. Jokainen ryhmä tuo mukanaan oman näkökulmansa.

4.2 Tarkoitus ja tavoitteet

Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on aikaansaada jokin produkti, kuten esite, opas, ohjekirja, tapahtuma tai portfolio (Vilka & Airaksinen 2004, 6). Toiminnallinen opinnäytetyö tavoittelee käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista, toiminnan järjestämistä tai järjestämistä ammatillisessa kentässä (Vilka & Airaksinen 2003, 9). Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on aikaansaada yhdessä Vamoksen asiakasnuorten kanssa informatiivinen, mutta nuorten kielelle kirjoitettu palvelukartta, joka havainnollistaa Espoon alueen palvelukenttää. Lisäksi tarkoituksena on, että opinnäytetyömme tuotoksesta syntyy työkalu Vamoksen työntekijöille. Palvelukartasta tehdään sähköinen versio prezi-esityksen muodossa sekä sen lisäksi myös paperinen juliste-versio. Sähköisessä muodossa palvelukarttaa on mahdollista päivittää ja kehittää sekä jakaa eri toimijoille Espoon alueella.

Toiminnalliseen opinnäytetyöhön kuuluu myös opinnäytetyöraportin kirjoittaminen. Vilkan ja Airaksisen mukaan toiminnallisen opinnäytetyön raportti on teksti, josta lukijalle tulee selvitä, mitä, miksi ja miten työ on tehty, millainen opinnäytetyöprosessi on ollut sekä millaisiin tuloksiin ja johtopäätöksiin on päädytty. Raportin lukijalle tulee myös raportin perusteella ilmetä opinnäytetyön tekijän omakohtainen arviointi työskentelyprosessista, sen tuotoksesta ja omasta oppimisesta. Tuotoksen ja prosessin arvioinnissa tulee myös olla kriittinen: kaikki ei aina onnistu suunnitelmien mukaan, eikä kaikkia tavoitteita saavuteta. Olennaista onkin Airaksisen ja Vilkan mukaan muistaa, että arvioinnin ytimessä ovat produktin eli tuotoksen idea, tavoitteiden saavuttaminen ja produktin sisällön sekä sen ulkoasun arvioitu toimivuus kohde-ryhmän näkökulmasta. (Vilka & Airaksinen 2003, 65, 161.)

Tavoitteenamme tässä opinnäytetyössä on lisätä nuorten tietoisuutta Espoon alueen nuorille suunnatuista palveluista sekä osallistaa nuoria toiminnalliseen työskentelyyn. Nuorten osallistuminen järjestämäämme toimintaan on täysin vapaaehtoista ja se toteutetaan osana Vamoksen viikoittaista ryhmätoimintaa. Palvelukartan laatimisen taustalla vaikuttaa ajatus siitä, että työskentelyn kautta nuoret saisivat paremman käsityksen siitä, millaisia hyvinvointia tukevia palveluja heille on Espoon alueella tarjolla. Tavoitteenamme on kasvattaa sekä opinnäytetyön tekemiseen osallistuneiden nuorten tietoa palveluista, mutta myös kaikkien niiden nuorten tietoa, jotka palvelukartta tavoittaa. Lähestymme aihetta nuorten näkökulmasta, heidän omakohtaisista kokemuksistaan ja näkemyksistään käsin. Haluamme lähestyä aihetta nimenomaan Vamoksen asiakasnuorten näkökulmasta, mutta tarkoituksena on myös aikaansaada työväline työntekijöiden käytettäväksi.

Tässä opinnäytetyössä puhumme palveluista hyvinvointipalveluina. Työskentelyn lähtökohtana on, että yhdessä nuorten kanssa pohtien määrittelemme ensin, mitä hyvinvointi on ja keskustelun avulla aktivoimme nuorten ajatuksia Espoon alueen hyvinvointia tukeviin palveluihin. Näin toimimalla tavoittelemme nuorten omakohtaisten kokemusten esiintuomista sekä heidän asiantuntijuutensa korostamista työskentelyn edetessä. Opinnäytetyömme lähtökohtana onkin asiakaslähtöinen työskentelyote. Raunio lainaa Rostilaa (2001) kuvaillessaan asiakaslähtöisyyttä. Asiakaslähtöisen työn eettisiin periaatteisiin kuuluu asiakkaan omien käsitysten ja toiminnan kunnioittaminen. Asiakkaan tulee myös omalla toiminnallaan voida vaikuttaa työskentelyyn niin, että hänellä on vaikutusvaltaa asioissaan. Hänen tulee myös saada osakseen asiallista kohtelua ja toiminnan tulisi tapahtua yhteistyössä asiakkaan kanssa. Olennaista työskentelyssä on se, että suhteet perustuvat luottamukselle sekä avoimuudelle. Näillä keinoilla synnytetään mahdollisuuksia asiakkaan toimintavoiman kasvamiselle. (Raunio 2009, 103.)

4.3 Palvelukartan rajaus

Kehittämistyön harjoittelun alettua syyskuussa 2015 ryhdyimme kumpikin pohtimaan, millaiset kehittämistyön tehtävät harjoittelun aikana tulisimme toteuttamaan. Tässä vaiheessa ei ollut vielä puhetta opinnäytetyön toteuttamisesta Vamos Espoon kanssa, vaan kehittämistyön tehtävän toteuttamisesta harjoittelun aikana. Idea kuitenkin kypsyi ja laajeni lopulta opinnäytetyöksi, jonka suunnittelussa meitä auttoi Vamoksen opiskelijavastaava. Idea palvelukartan toteuttamisesta saatiin työntekijöiltä, ja alkuperäinen idea oli esitellä kartassa kolmannen sektorin palveluita.

Pidimme suunnittelupalaverin yhdessä Vamoksen opiskelijavastaavan kanssa jo ennen opinnäytetyösuunnitelman kirjoittamisen aloittamista. Pohdimme yhdessä, millaista rajausta työskentelylle voisi tehdä ja millainen palvelukartta olisi lopulta Vamokselle tarpeen. Tulimme kuitenkin lopulta siihen tulokseen, että vain kolmannen sektorin palveluiden esitteleminen tekisi palvelukartasta liian suppean etenkin nyt, kun kyseessä oli opinnäytetyö. Saimmekin vapaat kädet sen suhteen, miten tulisimme työskentelyämme rajaamaan ja mitä palveluita karttaan lopulta päätyisi. Tämän opinnäytetyöraportin loppuun liittämässämme kuviossa palvelukarttaa on hahmoteltu siinä muodossa, jossa Vamoksen opiskeluvastaavan kanssa yhdessä sitä hahmotelimme. Suunnittelimme, että kartassa esiteltyt palvelut voisi jakaa eri yläkäsitteisiin, joista sitten voisi jatkaa yhä tarkempiin alakäsitteisiin ja kuvauksiin erilaisista palveluntarjoajista ja palveluista.

Koska Vamoksen asiakasnuoret ovat iältään pääosin 18-29-vuotiaita, päädyimme lopulta rajaamaan palvelukartassa esittelemämme palvelut koskemaan juuri kyseistä ikäryhmää rajaten pois alle 18-vuotiaat. Tähän ratkaisuun päädyttiin Vamoksen opiskelijavastaavan ehdotuksesta. Rajattuun ikäryhmään sisältyy monenlaisissa elämäntilanteissa olevia ihmisiä. Hyvin-

vointi ja siihen liittyvät kysymykset perustuvat yksilön omakohtaisiin näkemyksiin ja kokemuksiin, ja työskentelyn tavoitteena onkin pyrkiä tuomaan esiin nuorten näkökulmaa hyvinvointiin liittyen. Myös tarjottujen hyvinvointipalvelujen kirjo on laaja, ja tämän vuoksi jo ennen toiminnallisen työskentelyn aloittamista pyrimme hahmottamaan, millaisia palveluja palvelukartassa voisi esitellä. Tarkoituksena ei ole tuottaa kaiken kattavaa palvelukartan kuvausta Espoon alueen palveluista, sillä käytössä olevat resurssit eivät anna periksi niin laajan kokonaisuuden kartoittamiseen tässä kyseisessä opinnäytetyössä. Palvelukartan laatiminen sähköiseen muotoon mahdollistaa kuitenkin kartan päivittämisen ja kehittämisen.

Rajausta hahmotellessa pohdittiin erilaisia vaihtoehtoja, mikä osoittautui haastavaksi ja vaikeaksi tehtäväksi. Työskentelylle haluttiin selkeät rajat, joiden puitteissa työskentely etenisi. Päädyimme rajaamaan palvelukartan ulkopuolelle myös muutaman palvelukokonaisuuden, kuten lapsille ja perheille tai maahanmuuttajille kohdistetut palvelut. Lisäksi päädyttiin käsittelemään vain maantieteellisesti Espoossa sijaitsevia palveluita. Päänvaivaa meille aiheutti opinnäytetyösuunnitelmaa tehdessämme erityisesti se, miten voisimme rajata asiakaslähtöisellä työotteella tehtävää, asiakkaita osallistavaa ja heidän asiantuntijuuteensa pohjaavaa opinnäytetyötä etukäteen. Työskentelyssä haluttiin painottaa asiakaslähtöistä työtettä ja lopulta päätettiin, että opinnäytetyön lopullinen rajaus muodostuisi työskentelyn edetessä.

Opinnäytetyön tavoitteet mielessä pitäen aioimme kuitenkin ohjata työskentelyprosessia siihen suuntaan, että saisimme aikaan mahdollisimman kattavan ja informatiivisen palvelukartan Espoon alueen nuorille suunnatuista palveluista. Tarkoituksena oli hahmotella ja suunnitella yhdessä nuorten kanssa palvelukartan sisältö eli se, millaisia palveluja nuoret toivovat ja kokevat tärkeäksi palvelukartassa esiteltävän. Lopulta nuorten asiantuntijuus ja yhdessä toteutettu tiedonhakuprosessi saivat aikaan opinnäytetyömme tuotteen, palvelukartan.

5 Toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

Toimintakertojen sisältö ja työskentelytavat noudattavat Vamoksen yleistä työskentelytapaa. Toiminnallinen osuus tässä opinnäytetyössä käsittää kokonaisuudessaan viisi erillistä toimintakertaa, jolloin työskentelemme yhdessä Vamoksen asiakasnuorten kanssa. Tavoitteena on tuottaa yhdessä nuorten kanssa palvelukarttaan tarvittavaa tietoa erilaisista palveluista. Toimintakerrat ovat kestoltaan yhdestä kahteen tuntia kerrallaan, Vamoksen yleistä työskentelytapaa mukailen. Työskentelymme etenee vaihe vaiheelta prosessinomaisesti: seuraavilla toteutuskerroilla jatketaan siitä, mihin edellisellä on jääty. Toimintakerrat toteutetaan Vamos Espoon tiloissa, ja hyödynnämme työskentelyssä jo olemassa olevia resursseja, kuten Vamoksen eri tiloja ja tarvikkeita, tietokonetta ja fläppitaulua. Työstämme neljännen toimintakeran jälkeen kahdestaan palvelukartan prezi-esityksen muotoon toimintakerroilla koostetusta materiaalista. Opinnäytetyöprosessiin sisältyy myös Prezi-ohjelman käytön opetteleminen.

5.1 Toimintakertojen suunnittelu

Toimintaan osallistuneet nuoret ovat Vamoksen asiakkaita. Ryhmän jäseniä ei valittu erikseen, vaan työskentely toteutettiin erään jo olemassa olevan Vamoksen nuorten ryhmän kanssa. Päädyimme valitsemaan tämän kyseisen nuorten ryhmän, sillä toinen meistä oli suorittanut harjoittelunsa pääosin juuri kyseisen ryhmän kanssa. Kyseessä ei ollut täysin vieras nuorten joukko, mikä vaikutti osaltaan myös toimintakertojen suunnitteluun. Toimintakertojen suunnittelussa huomioitiin havaintoihin ja aiempaan kokemukseen perustuva tieto ryhmän toimintaan liittyen. Myös nuorten arveltiin hyötyvän siitä, että toinen meistä oli heille entuudestaan tuttu henkilö. Jos työskentelyyn osallistunut nuorten ryhmä olisi muodostettu erikseen tätä opinnäytetyötä varten ja jos ryhmän vetäjät ja osallistuvat nuoret olisivat olleet toisilleen tuntemattomia, olisi ollut hyödyllistä kiinnittää huomiota ryhmätoiminnan kehittämiseen työskentelyn edetessä.

Lähdimme rakentamaan toimintakertojen runkoa harjoittelujaksolla karttuneeseen kokemukseen perustuen. Ryhmätyöskentely muodostuu Vamoksessa muun muassa seuraavasti: ensin nuoret jaetaan pienryhmiin, joissa joko keskustellaan tai tehdään jokin tuotos, ja tämän jälkeen jokainen ryhmä saa kertoa tuotoksestaan tai keskustelustaan muulle ryhmälle. Harjoittelujaksolla tehtyjen havaintojen perusteella työskentelytapa on ollut toimiva ja mahdollistanut hiljaisempienkin ryhmäläisten osallistumisen keskusteluun. Ohjaajan tehtävänä on ollut keskustelun herättäminen, rajaaminen sekä ajankäytön hallitseminen. Työskentelytapa oli myös tuttu kyseiselle ryhmälle, minkä koimme sen edesauttavan ryhmätyöskentelyn sujuvuutta ja tavoitteiden toteutumista. Learning cafe-menetelmän arveltiin tuovan työskentelyyn uudenlaisen ulottuvuuden, mutta työskentelyssä oli tarkoitus hyödyntää myös nuorille tuttuja työskentelytapoja, joiden toimivuudesta oli myös havaintoihin perustuvaa tietoa.

Toimintakertojen suunnittelua hankaloitti etenkin se, että toimintaan osallistuvien nuorten lukumäärä saattoi vaihdella. Osallistuminen toimintakerroille oli täysin vapaaehtoista. Varaudimme kuitenkin muuttamaan suunnitelmiamme ennen ryhmän alkua ja pyrimme miettimään muutaman erilaisen toteutusvaihtoehdon kullekin kerralle. Työskentelyn tapa eli se, työskennelläänkö pienryhmissä vai yhdessä ryhmässä, riippui lopulta osallistuvien nuorten lukumäärästä. Valmistauduimme etukäteen erilaisiin työskentelyvaihtoehtoihin muokaten toimintaa sopivaksi niin pienryhmissä kuin isommassakin ryhmässä tehtäväksi. Näin varmistimme työskentelyn sujuvuuden. Olimme aina ennen ryhmän alkua paikalla ajoissa tehdäksemme valmisteluja ja selvittääksemme osallistuvien nuorten lukumäärän. Vasta sen jälkeen teimme lopulliset päätökset työskentelytavoista ja kävimme läpi, miten toteutuskerta etenisi ja millaiset omat roolimme olisivat työskentelyssä.

Opinnäytetyösuunnitelmaa varten olimme hahmotelleet jokaiselle toimintakerralle vain rungon, joka toistuisi kerta toisensa jälkeen. Jokaisen toimintakerran rakenne, viimeistä lukuun

ottamatta, koostui virittäytymisestä, toiminnallisesta osuudesta sekä toiminnan päättämisestä. Tavoitteena oli tuottaa toimintakerroilla mahdollisimman paljon tietoa erilaisista palveluista. Meidän tehtävänäme ohjaajina oli innostaa nuoria osallistumaan toimintaan. Suunnitelman mukaan ensimmäisen toimintakerran pohjalta muodostetaan tulevilla toimintakerroilla käsiteltävät aihealueet sekä suunnitellaan toimintakertojen sisältö ja työskentelytavat, joilla tavoitteisiin päästään. Tavoitteena oli, että nuoret osallistuisivat työskentelyyn ja kunkin toimintakerran päätteeksi olisi saatu tuotettua materiaalia palvelukarttaa varten.

Toimintaan virittäytymiseen oli suunnitteluvaiheessa varauduttu muutamilla erilaisilla vaihtoehdoilla. Virittäytymisen oli ajateltu kestävän viidestä viiteentoista minuuttia. Virittäytymisen tarkoituksena oli lähinnä kiinnittää nuorten huomio käsiteltäviin aiheisiin ja saada aikaan keskustelua. Niemistön mukaan ryhmän virittäminen tehtävään on yksi ryhmänohjaajan tehtävistä. Tämä voi tapahtua esimerkiksi kysymällä ryhmäläisten kantaa aiheesta. Vaihtoehtona voi myös olla toiminnallinen virittäytyminen. (Niemistö 2004, 81.) Suunnitteluvaiheessa oli mietitty myös mahdollisuutta käyttää artikkeleja tai keskustelua herättäviä pohdinta-kysymyksiä toimintaan virittäytymiseen. Opinnäytetyösuunnitelmaa laatiessa oli harkittu tunnekorttien käyttöä, mutta idea hylättiin lopulta siksi, että koimme sen soveltuvan huonosti ryhmätoimintaan virittäytymiseen ajankäytön puitteissa.

Ryhmätyöskentelyssä oli tarkoitus käyttää Learning cafe-menetelmää tai rastimuotoista case-työskentelyä, osallistujien määrästä riippuen. Learning cafe on työskentelymenetelmä, jossa suurempi ryhmä ihmisiä jaetaan pienempiin ryhmiin. Tämä mahdollistaa laajemman tiedon tuottamisen ja hiljaisempienkin ryhmäläisten osallistumisen. Jako voidaan tehdä sen mukaan, kuinka paljon on osallistujia. Jokaisesta ryhmästä tullaan valitsemaan puheenjohtajana, joka toimii kirjurina ja ohjaa keskustelua. Ryhmät vaihtuvat noin 20 minuutin välein. Puheenjohtaja ei kuitenkaan tule vaihtamaan paikkaa, vaan hänen tehtävänä on kertoa uudelle ryhmälle mitä on toistaiseksi saatu aikaan. Uuden ryhmän on tarkoitus jatkaa siitä, mihin edellinen ryhmä jäi. Näin jokainen ryhmä täydentää toisiaan, eli pääsee tuottamaan jokaiseen osioon uutta tietoa. Lopussa ryhmien puheenjohtajat tekevät ryhmänsä tuotoksesta yhteenvedon ja esittävät aikaansaannoksen kaikille. (Verkostojohtamisen opas 2010, 68 - 69.)

Rastimuotoinen työskentely voi olla Learning cafe-menetelmää paremmin sovellettavissa pienemmälle osallistujamäärälle. Sovelsimme lopulta Learning cafe-menetelmän ideaa omiin tarkoituksiimme soveltuvaksi tavaksi tuottaa materiaalia palvelukarttaa varten. Halusimme ehdottomasti noudattaa Learning cafe-menetelmän ideaa siitä, että ryhmät vaihtuisivat työskentelyn kuluessa ja nuorten roolit vaihtuisivat. Näin toimimalla varmistimme sen, että nuoret saivat mahdollisuuden työskennellä eri aiheiden parissa ja myös heidän mielenkiintonsa työskentelyyn säilyisi pidempään. Valitsemalla joukostaan työskentelypisteelle jäävän pu-

heenjohtajan vaihtui myös ryhmän rakenne aina työpisteen vaihtuessa. Lisäksi puheenjohtajien rooliin liittyi tehtävä toisen ryhmän virittämisestä uuden aiheen pariin, mikä mahdollisti erilaisten roolien ottamisen ryhmätyöskentelyssä.

Mielestämme case-työskentely mahdollisti vaihtoehtoisten tiedonkeruutapojen käyttämisen ja saattoi jopa monipuolistaa työskentelyä. Suunnitteluvaiheessa pohdittiin myös, että nuorten mielenkiinto tehtäviin säilyisi mahdollisesti paremmin jos tehtävänannot olisivat monipuolisia. Case-tapausten avulla saatiin antaa nuorille mahdollisuus asettua tietynlaisiin rooleihin ja tilanteisiin. Case-tapaukset pyrittiin kuitenkin muotoilemaan niin, että ne olisivat yleisluontoisia. Liian yksityiskohtaisten case-tapausten käyttämistä yritettiin välttää, jotta tapaukset eivät kuvailisi liian yksityiskohtaisesti nuorten omakohtaisia kokemuksia. Tarkoituksena oli, ettei tapauksia voisi yhdistää kehenkään tiettyyn henkilöön. Suunnittelimme, että case-tapaukset olisi kuitenkin hyvä valita kunkin toimintakerran teeman mukaan. Esimerkki-Case olisi vaikkapa seuraava: ”Henkilö A on asunoton. Selvittää, mitä palveluja hänelle on Espoossa tarjolla.” Lopulta työskentelyn edetessä päädyimme käyttämään toimintakerroilla sekä case-työskentelyä että Learning cafe-menetelmää soveltaen eri toimintatapoja tämän opinnäytetyön tarkoituksiin sopiviksi.

5.1.1 Hyvinvointipalveluiden määrittely

Ensimmäisellä toimintakerralla nuorille kerrottiin opinnäytetyön tarkoituksesta ja menettelytavoista. Jokaiselle toimintaan osallistuvalla annettiin luettavaksi ja allekirjoitettavaksi lyhyt tiivistelmä opinnäytetyösuunnitelmasta, jossa selvitettiin kirjallisena työskentelyn tavoitteet, osallistumisen vapaaehtoisuus sekä osallistuvien yksityisyydensuoja (Liite 1) Nuorille annettiin myös tilaisuus kysyä tarkentavia kysymyksiä työskentelyyn liittyen. Kysymyksiä ei juurikaan tullut ja kaikki toimintaan osallistuvat nuoret myös allekirjoittivat jakamamme lomakkeen. Lomakkeen allekirjoittamalla nuoret antoivat myös kirjallisen suostumuksensa osallistumistaan toimintaan.

Ensimmäiseen toimintakertaan oli varattu aikaa kokonaisuudessaan kaksi tuntia. Tähän aikaan sisältyi myös 15 minuutin mittainen tauko. Ensimmäisen toimintakerran virittäytyminen koostui pitkälti siitä, että esittelimme nuorille itseämme ja opinnäytetyöämme ja nuoret saivat esitellä itsensä meille. Työskentelyvaihe aloitettiin jakamalla nuoret ensin kahteen ryhmään. Pyysimme ryhmiä pohtimaan, mitä hyvinvointi heille merkitsee. Nuoret saivat kirjata ajatuksiinsa paperille. Ryhmille annettiin noin 15 minuuttia aikaa keskustella keskenään, minkä jälkeen aihetta pohdittiin yhteisesti. Toinen ryhmä sijoittui toiseen tilaan työskentelyrauhan takaamiseksi. Keskustelua vaikutti syntyvän kummassakin ryhmässä. Kokoonnuttuamme jälleen yhteen tilaan sai kumpikin ryhmä vuorollaan esittää ryhmässä syntyneitä pohdintoja muille. Keskustelua syntyi ryhmien välillä, ja ohjaajien roolissa toimimme myös omia ajatuksiamme mukaan keskusteluun. Toinen meistä kirjasi nuorten ajatuksia ylös fläppitaululle ajatuskarttaan,

jonka keskiöön olimme kirjoittaneet sanan hyvinvointi. Nuoret jakoivat mielellään mielipiteitään ja ajatuksiaan ja myös antoivat puheenvuoron muille. Hyvinvointi-käsitteen määrittely painottui lopulta perustarpeiden tyydyttymiseen liittyviin asioihin sekä ihmiseen psyko-fyysis-sosiaalisena kokonaisuutena. Kun hyvinvointi-käsite oli nuorten mielestä määritelty, pidimme tauon.

Nuorten ollessa tauolla kävimme kaksin läpi, miten seuraavaksi etenisimme työskentelyssä. Tässä vaiheessa huomasimme, että eteneminen suunnitelmamme mukaisesti oli haastavaa. Haastetta toi se, että olimme varanneet aikaa kaksi tuntia, mutta tähän mennessä olimme edistyneet toiminnassa niin pitkälle, että uskoimme olevamme valmiita etuajassa. Toimintakertaa suunniteltaessa oli hankala hahmottaa ajankäyttöä sekä sitä, miten paljon eri tehtäviin tulisi varata työskentelyaikaa. Tarkoituksena oli kuitenkin käyttää meille varattu aika kokonaisuudessaan, sillä niin oli etukäteen sovittu. Vamoksen ohjaajilla oli meille kuitenkin ehdotus: voisimme käyttää yli jääneen ajan nuoriin tutustumiseen. Ohjaajat myös ehdottivat, että voisimme kertoa nuorille sosiaalialan opiskelusta ja omasta polustamme koulutukseen ja työhön. Nuoret saivat myös esittää meille kysymyksiä. Pidimme ehdotusta toimivana ratkaisuna, ja toteutimme idean ilomielin. Saimme myös hyvän oppimiskokemuksen sekä välineitä tulevia toimintakertoja varten. Keskustelua syntyi ja nuoret esittivät meille lukuisia kysymyksiä.

Toimintaa ohjatessa kohtasimme jo ensimmäisellä kerralla haastetta siinä, miten tehtävänänot tuli muotoilla, jotta ne ymmärrettäisiin työskentelyn tavoitteiden kannalta edullisesti. Ensimmäisellä kerralla tavoitteenamme oli ensimmäisellä tunnilla määritellä yhdessä, mitä hyvinvointi tarkoittaa ja saada aikaan määritelmä käsitteelle. Toisena tavoitteena oli tauon jälkeen muodostaa tämän määritelmän pohjalta palvelukartan rajaus eli se, millaisia hyvinvointipalveluita kartassa esiteltäisiin. Kerroimme nuorille myös siitä, että kartassa olisi tarkoitus esitellä nimenomaan Espoon alueen hyvinvointipalveluita. Jaettuamme nuoret ryhmiin ja annettuamme heille ensimmäisen tunnin pohdintatehtävän lipsautimme seuraavankin tunnin tehtävän aiheen ääneen. Jälkikäteen ajateltuna olisimme kuitenkin jättäneet tämän sanomatta, sillä koimme, että se vaikutti nuorten työskentelyyn sekä siihen, miten he osasivat keskittyä varsinaiseen tehtävänäntoon. Nuoret ehtivät jo ensimmäisellä tunnilla pohtia myös Espoon alueen hyvinvointipalveluita sen sijaan, että olisivat keskittyneet määrittelemään hyvinvointi-käsitettä. Olimme kuitenkin kokonaisuudessaan tyytyväisiä toteutuneeseen toimintakertaan, sillä saimme muodostettua palvelukartan rajauksen ja työskentelyn kehyksen tavoitteemme mukaisesti.

5.2 Toiminnan kehittyvä eteneminen

Ensimmäisen toimintakerran jälkeen pidimme suunnittelupalaverin, jossa pohdimme, miten työskentelyssä olisi hyvä edetä. Nuorten kanssa hahmoteltuun ajatuskarttaan olimme jaotelleet erilaisia palveluita, joista lopulta hahmoteltiin palvelukartan eri kategoriat: asumis- ja työllisyyspalvelut, sosiaalipalvelut, sivistykseen ja koulutukseen liittyvät palvelut, päihde- ja mielenterveyspalvelut sekä liikunta- ja vapaa-ajan palvelut (Taulukko 1). Tulimme siihen tulokseen, että työskentely olisi hyvä aloittaa asumis- ja työllisyyspalveluista, sillä ne tuntuivat olevan itsellämme hyvin hallussa. Kolmannelle kerralle hahmottelimme käsiteltäväksi sosiaalipalvelut sekä koulutukseen ja sivistykseen liittyvät palvelut. Neljännelle kerralle jätimme terveyspalvelut, mielenterveys- ja päihdepalvelut sekä liikuntaan ja vapaa-aikaan liittyvät palvelut.

Jätimme mielenterveys- ja päihdepalvelut neljänteen kertaan, koska aiheena se tuntui olevan meille kaikkein vierain. Muodostaessamme palvelukartan sisältöä yhdessä nuorten kanssa meille jäi myös tunne, että kyseinen aihe oli nuorille kaikkein epämieluisin. Nuoret eivät mielellään ottaneet keskustelussa kantaa päihde- ja mielenterveyspalveluihin. Ajattelimme, että jättämällä kyseisen aiheen viimeiselle kerralle jäisi meille itsellemme myös enemmän aikaa perehtymiseen. Vastaavasti liikunta- ja vapaa-ajan palveluita kohtaan vaikutti nuorilla olevan eniten kiinnostusta, joten sijoitimme kyseiset palvelut käsiteltäväksi terveys- ja päihde- ja mielenterveyspalveluiden rinnalle.

Sovimme suunnittelupalaverissa myös siitä, että viikon aikana pyrkisimme hankkimaan mahdollisimman paljon erilaisia esitteitä tai palveluihin liittyvää tietoa Internetistä. Olimme tehneet vierailun nuorten tieto- ja neuvontapiste yESBOxiin jo ennen ensimmäistä toimintakertaa. Tavoitteena oli kerätä erilaisia esitteitä Espoon palveluihin liittyen. Vierailu osoittautui kuitenkin melko hyödyttömäksi, sillä emme vielä olleet osanneet hahmottaa, mitä esitteitä tulemme erityisesti tarvitsemaan. Toinen vierailu tuottikin enemmän tulosta ja saimme mukaan tulevan työskentelymme kannalta olennaisia lehtisiä ja esitteitä. Poimimme mukaan myös joitakin ylimääräisiä esitteitä, jotka saattoivat koskea esimerkiksi Helsingin alueella sijaitsevia palveluita. Pyrimme näin toimimalla haastamaan nuoria tiedonhaussa ja oleellisen tiedon etsimisessä.

Kävimme myös noutamassa esitteitä yESBOxin viereisestä yhteispalvelupisteestä. Huomasimme, että varsinkaan työllisyys- ja asumispalveluista ei löytynyt juurikaan esitteitä. Etenkin näiden palveluiden kohdalla hyödynnettiin Internetiä tiedonhankinnassa. Käytössä oli kullakin toteutuskerralla yksi Vamoksen tietokone, jota saimme käyttää toiminnassa. Tulostimme ennen toteutuskertoja myös paperille tietoa eri palveluista, jotta työskentely olisi sujuvaa myös ryhmällä, jolla ei olisi tietokonetta käytössään. Tavoitteen olikin kerätä runsaasti erilaisia

esitteitä ennen toteutuskertoja sekä kartoittaa, millaisin hakusanoin Internetistä löytyy aiheisiin liittyvää tietoa. Näin toimimalla valmistauduttiin myös siihen, että nuoret saattaisivat tarvita apua, ohjausta ja innostamista työskentelyn eri vaiheissa.

Jokaisen toimintakerran jälkeen pidimme aina suunnittelupalaverin, jossa pohdimme, missä olimme onnistuneet, oliko jokin mennyt pieleen ja mitä meidän pitäisi tehdä toisin seuraavalla kerralla. Keskustelimme havainnoista, joita olimme tehneet ja kirjasimme niitä myös ylös paperille. Keskustelun kautta saatoimme myös vaihtaa erilaisia näkemyksiä toimintakertojen sujumisesta ja joko omasta tai toisen toiminnasta ohjaajana. Tällä tavalla toimimalla varmistimme sen, että toiminta kehittyi jatkuvasti. Vältimme myös toistamasta kertaalleen tekemiämme virheitä ja opimme niistä. Muotoilimme yhdessä myös kunkin toimintakerran tehtävänannot ja päätimme työskentelytavat. Pidimme huolen siitä, että meillä oli kullekin kerralle valmiina runsaasti tehtäviä, jotta ryhmille riittäisi tekemistä.

5.2.1 Asumis- ja työllisyyspalvelut

Toinen toimintakerta oli muista poikkeava, sillä meistä vain toinen oli paikalla ohjaamassa ryhmää. Toimintakerran suunnittelu oli kuitenkin tehty yhdessä etukäteen. Toimintakerralla käsiteltiin asumis- ja työllisyyspalveluita. Osallistujia oli paikalla seitsemän. Toiminta pääsi alkamaan hieman myöhässä. Virittäytymiseen oli valittu päivän aiheen mukaan kaksi erilaista artikkelia. Toinen artikkeli käsitteli asumista ja toinen työhön liittyviä asioita. Ryhmä jaettiin kahtia, toinen ryhmä sai käsiteltäväkseen artikkelin asumisasioihin- ja toinen työhön liittyen. Tehtävänantona oli lukea artikkeli läpi omassa ryhmässä, poimia sieltä ydinasioita ja referoida artikkeli suullisesti tämän jälkeen toiselle ryhmälle. Tarkoituksena oli referointien jälkeen saada aikaan keskustelua molemmista aiheista. Olimme pohtineet valmiiksi myös keskustelua herättäviä kysymyksiä. Kysymyksiä ei kuitenkaan tarvittu, sillä referointien jälkeen ryhmät keskustelivat vilkkaasti molemmista aiheista. Ensimmäiseen osioon kului aikaa yhteensä 45 minuuttia.

Tauon jälkeen alkoi varsinainen työskentely palvelukartan parissa. Olimme etukäteen hankkineet materiaalia asumis- ja työllisyyspalveluista. Olimme tulostaneet paperille tietoa palveluista eri Internet-lähteistä. Toimimme näin, vaikka tarkoituksena olikin, että yksi ryhmistä käyttäisi tietokonetta tiedonhankintaan. Olimme halunneet kuitenkin varmistaa, että kaikille ryhmille olisi varmasti riittävästi tekemistä sekä sen, että selviäisimme, vaikka tietotekniikan kanssa olisi tullut ongelmia. Ajatuksena oli käyttää Learning cafe-menetelmää, jossa työskentely tapahtuu ryhmissä. Kullekin ryhmälle annetaan oma tehtävänanto ja työskentelytapansa. Tarkoituksena oli siis työskennellä ryhmissä niin, että ryhmät vaihtaisivat jossakin vaiheessa työskentelypisteitä ja saisivat siten työskennellä kummankin aiheen parissa.

Tehtävänannon antamiseen ja käytettävän menetelmän esittelemiseen meni enemmän aikaa kuin olimme suunnitellessamme kuvitelleet. Ryhmä jaettiin kahtia: toinen sai tehtäväkseen etsiä informaatiota työllisyyspalveluista tietokoneella ja toinen pääsi työskentelemään kirjallisen materiaalin parissa. Suunnitelmana oli, että palvelukarttaan koostettaisiin lyhyesti oleelliset tiedot kaikista siinä esitellyistä palveluista. Nuoria ohjeistettiin työskentelemään niin, että jokaisesta palvelusta voisi koostaa noin kolmen lauseen mittaisen kuvauksen. Oleellista olisi kertoa, kenelle palvelu on tarkoitettu sekä mitä palveluun sisältyy. Nuorille annettiin myös esimerkkejä mahdollisista palveluiden kuvauksista.

Kun tuli aika vaihtaa ryhmiä eikä työskentely ollut vielä päässyt kunnolla vauhtiin, työskentelytapaa muutettiin. Ryhmät saivat työskennellä rauhassa aiheensa parissa, eikä Learning cafe-menetelmää käytettäisi tällä kertaa. Muutos otettiin hyvin vastaan, sillä työskentely oli vasta pääsemässä vauhtiin. Päätös osoittautui toimivaksi ratkaisuksi. Vaikka olisi ollut hyvä kokeilla Learning cafe-menetelmää, oli kuitenkin toimintakerralle asetettujen tavoitteiden saavuttamisen kannalta oleellista, että nuoret saavat tuotettua tietoa ja työskentely koetaan mielekkäänä. Lopetusosiossa käytiin keskustellen läpi tieto, jota nuoret olivat keränneet. Ryhmät kertoivat vuorollaan toisille aikaansaannoksensa ja aiheista käytiin myös keskustelua. Nuorilta kysyttiin, olivatko he oppineet jotain uutta palveluista. Nuoret olivat saaneet uutta tietoa, mutta osa tiedosta oli entuudestaan tuttua. Työllisyyspalvelut tuntuivat olevan nuorille tuttuja, mutta asumispalveluista heillä ei niinkään ollut tietoa. Yksi nuorista ilmaisi, että hänellä ei ollut tietoa kuin kourallisesta toimintakerralla käsitellyistä asumispalveluista.

Ensimmäisellä toimintakerralla haasteena oli ollut se, että työskentelyaikaa oli liikaa tehtävään nähden. Tällä kertaa haasteena ei ollutkaan ajan liiallinen määrä vaan virittäytymistehävään käytettävän ajan aliarviointi. Emme olleet artikkeleita valitessamme ottaneet huomioon sitä, että jo pitkän artikkelin lukemiseen saattaa kulua runsaasti aikaa. Myös tekstin referoimiseen voi vierähtää aikaa. Näistä virhearvioinneista johtuen virittäytymiseen kului jo ensimmäiset toimintaosuuden 45 minuuttia. Toisaalta tämä ei haitannut, sillä keskustelu oli lopulta mielenkiintoista ja hedelmällistä. Tässä tapauksessa alkuperäisestä suunnitelmasta poikkeaminen olikin toimiva ratkaisu. Virittäytymisen tarkoituksena oli aktivoida nuorten ajatuksia ja saada aikaan keskustelua, vaikka siihen olikin suunniteltu käytettävän vain murto-osa siihen lopulta kuluneesta ajasta.

5.2.2 Sosiaalipalvelut ja koulutus

Osallistujia oli tällä kertaa paikalla seitsemän. Nuoria pyydettiin pohtimaan ryhmissä, mitä sosiaalipalvelut heidän mielestään tarkoittavat. Tämän jälkeen aiheesta keskusteltiin lyhyesti yhdessä. Tällä kertaa halusimme kokeilla Learning cafe-menetelmää ja nuoret jaettiin kahteen ryhmään. Työskentelytavan ohjeistus sujui edellistä toimintakertaa nopeammin ja työs-

kentely lähtikin käyntiin sujuvasti. Nuoret valitsivat keskuudestaan henkilön, joka menetelmän mukaisesti pysyisi paikallaan muiden siirtyessä toiselle työskentelypisteelle. Hänen tehtäväkseen jäi työskentelytavan ohjeistaminen sekä toisen ryhmän aikaansaannosten esittäminen toiselle ryhmälle. Menetelmälle otollisin tilanne olisi ollut se, että osallistujia olisi ollut paikalla niin paljon, että ryhmiä olisi voitu muodostaa vähintään kolme tai jopa neljä. Päätimme kuitenkin noudattaa suunnitelmaamme ja toteuttaa työskentely Learning cafe-menetelmää mukailen. Menetelmän hyötynä näimme esimerkiksi sen, että ryhmät ja aihealueet vaihtuivat ja näin työskentelyn mielekkyys ja nuorten keskittymiskyky vaikutti säilyvän.

Kolmannen kerran tehtävät olivat:

- Tehtävä 1:
 - A. Selvittää, mikä on yESBOx ja millaista palvelua se tarjoaa?
 - B. Juuri 20 vuotta täyttänyt henkilö on jäänyt lukion jälkeen ilman töitä ja opiskelupaikkaa. Mitkä palvelut Espoossa voisivat auttaa häntä?
- Tehtävä 2: Mitä aikuissosiaalityön palveluita Espoossa tarjotaan?
- Tehtävä 3: Sosiaalipalvelut
 - Etsikää esitteistä, mitä palveluita Kela tarjoaa 18 - 29-vuotiaille?
- Tehtävä 4: Koulutus
 - Etsikää esitteistä, mitä koulutusmahdollisuuksia Omnia tarjoaa?
 - Mitä muita koulutusmahdollisuuksia Espoossa on?

Toinen ryhmä sai työskennellä yESBOx-neuvontapisteeseen liittyvän tehtävän (1 A ja B) parissa, ja toinen sai tehtäväkseen selvittää, mitä palveluita Kela tarjoaa 18-29-vuotiaille (tehtävä 3). Olimme etukäteen haalineet toimintakertaa varten erilaisia esitteitä Kelasta, ja näiden esitteiden sisältämästä tiedosta nuorten tuli referoida heidän mielestään oleellimmat palvelut sekä niihin liittyvä tieto muutamaan lauseeseen. Nuoret löysivätkin tietoa Kelan esitteistä tehtävänannon mukaisesti. Kun oli aika vaihtaa ryhmää, olivat he saaneet omasta mielestään tehtävän jo tehtyä. Toisella ryhmällä tehtävä oli kuitenkin vielä kesken. Tässä vaiheessa päätimme pitää 15 minuutin tauon, jonka jälkeen ryhmät vaihtuisivat. Koska Kelaan liittyvä tehtävä oli nuorten mielestä jo valmis, annoimme toiselle ryhmälle uuden tehtävän koulutuspalveluihin liittyen (tehtävä 4).

Tauon jälkeen ryhmät aloittivat työskentelyn reippaasti. Nuoret, jotka oli valittu pysymään paikallaan ja toimimaan kirjureina toimivat ohjeiden mukaan ja kertoivat toiselle ryhmälle, mihin työskentely oli jäänyt ja miten sitä jatkettaisiin. Ryhmä, joka oli työskennellyt ensimmäisen tehtävän parissa, sai sen pian valmiiksi. Tämän jälkeen he saivat tehtäväkseen selvittää, mitä aikuissosiaalityön palveluita (tehtävä 3) Espoossa tarjotaan. Noin 20 minuutin kuluttua vaihdoimme jälleen ryhmiä. Vaihdot sujuivat mutkattomasti ja nuoret saivat tuotettua

palveluista paperille tietoa, kuten olimme toivoneetkin. Tällä kertaa ohjeistimme ryhmiä vaihtamaan keskuudestaan uuden kirjurin, jotta ryhmäläisten roolit vaihtuisivat.

Toimintakerta päätettiin jälleen keskustelemalla siitä, millaista tietoa ryhmät olivat saaneet tuotettua. Ryhmät saivat vuoron perään kertoa tiedon, jota he olivat keränneet ja kirjoittaneet ylös paperille. Kysyimme myös nuorilta palautetta toiminnasta ja keskustelimme siitä, mitä nuoret olivat tällä kertaa oppineet. Osa tuotetusta tiedosta oli nuorille hyvin tuttua asiaa. Varsinkin Kelan palvelut tuntuivat olevan nuorilla hyvin hallussa. Yllättävää tällä kertalla oli se, ettei yksikään nuori ollut aiemmin kuullut nuorten tieto- ja neuvontapiste yESBO-xista. Kysyimme myös, mitä mieltä nuoret olivat käyttämästämme työskentelytavasta. Nuoret totesivat sen olleen toimiva. Heidän mukaansa se teki työskentelystä hieman erilaista, mikä auttoi mielenkiinnon säilyttämisessä.

Edellisellä toimintakerralla virittäytymiseen oli kulunut liian paljon aikaa, joten tällä kertaa pyrimme olemaan hyvin tarkkoja ajankäytön suhteen. Virittäytymiseen käytettiin tarpeeksi aikaa, muttei kuitenkaan liikaa. Pääsimme myös kokeilemaan Learning cafe-menetelmää, kuten olimme suunnitelleet. Menetelmä toimi hyvin ja sopi työskentelyyn, vaikka ryhmiä olikin vain kaksi. Ryhmien vaihtumisen myötä nuorten roolit vaihtuivat ja samoin ryhmien rakenne yhden jäsenen välillä vaihtuessa. Työskentely oli sujuvaa. Nuoret pysyivät asiassa ja jaksoivat keskittyä tehtäviin. Keskittymisen herpaantuessa nuoret kykenivät kuitenkin rajoittamaan omaa toimintaansa ja palaamaan itse asiaan sivuraiteille ajaututtuaan. Myös lopetukselle jäi riittävästi aikaa. Olimme tähän toimintakertaan todella tyytyväisiä ja totesimme käyttämämme menetelmän toimivaksi myös pienemmällekkin osallistujamäärälle.

5.2.3 Terveyspalvelut, liikunta ja vapaa-aika

Nuoria oli tällä kertaa paikalla seitsemän. Virittäytymistä varten olimme tulostaneet listan erilaisista harrastusmahdollisuuksista Espoossa. Lista oli pitkä, usean sivun mittainen. Nuorille annettiin aikaa käydä listoja läpi pareittain, minkä jälkeen keskustelimme yhdessä liikunnasta sekä erilaisista mahdollisuuksista harrastaa liikuntaa Espoossa. Aloitimme keskusteluosion kysymällä, tiesivätkö nuoret listalla olleista Espoon kaupungin tarjoamista erilaisista harrastusmahdollisuuksista. Keskustelua syntyi aiheeseen liittyen. Nuoret saivat kommentoida aihetta vapaasti. Keskusteluun otti osaa aktiivisesti melkein jokainen paikalla ollut nuori. Olimme jälleen toimintakertaa suunnitellessamme miettineet keskustelua herätteleviä kysymyksiä, mutta niitä ei keskustelua aloittavaa kysymystä lukuun ottamatta tarvittu. Liikunta ja vapaa-ajan palvelut vaikutti edelleenkin olevan aihe, josta nuoret mielellään keskustelivat. Esi- timme tarkentavia kysymyksiä keskustelun aikana jouduttaaksemme keskustelun etenemistä, mutta varsinaisia aktivoivia kysymyksiä emme käyttäneet.

Käytimme tällä toimintakerralla jälleen Learning cafe-menetelmää. Edellisellä kerralla ajankäyttö oli onnistunut, joten siitä mallia ottamalla pysyimme tälläkin kertaa hyvin aikataulussa. Edelliset kerrat olivat opettaneet meille myös sen, että ajankäytössämme oleellista oli arvioida tauolle tai ryhmien vaihdolle sopiva ajankohta aina tilanteen mukaan. Ohjaajan roolissa teimmekin erilaisia ratkaisuja toiminnan etenemiseen liittyen sen perusteella, miten ryhmätyöskentely oli edennyt ja milloin näimme tauon olevan tarpeen. Tehtävien ohjeistus sujui meiltä tälläkin kertaa nopeasti, vaikka ryhmään oli myös tullut nuori, joka ei aikaisemmin ollut osallistunut järjestämäämme toimintaan. Nuoret tarttuivat tehtäviin jo lähes rutiininomaisesti ja valitsivat myös joukostaan pikaisesti kirjurin, joka jäisi työskentelypisteelle ryhmien vaihtuessa.

Neljännän kerran tehtävät olivat:

- Tehtävä 1: Liikunta- ja vapaa-aika:
Etsikää esitteistä, mitä liikunta- ja vapaa-ajan palveluita Espoossa on tarjolla?
- Tehtävä 2: Tutkikaa ja etsikää Internetistä:
 - A. Millaisia terveystalveluita Espoon kunta tarjoaa?
 - B. Millaisia mielenterveys- ja päihdepalveluita löydätte?

Kun ensimmäinen työskentelyjakso oli ohi, pidimme 15 minuutin tauon. Ryhmät vaihtoivat tauon jälkeen työskentelypisteitä ja työskentely jatkui. Olimme projektin etenemisen kannalta pysyneet hyvin aikataulussa ja ryhmät olivat onnistuneet keräämään palvelukarttaa varten tarvittavaa informaatiota. Tehtävänantoja muotoillessamme olimme pyrkineet siihen, että tehtäviin kuluisi työskentelylle varattu aika kokonaisuudessaan. Teimmekin tehtävistä laajoja kokonaisuuksia, joiden parissa uskoimme ajan kuluvan. Pidimme toimintaa ohjatessa kuitenkin huolen siitä, että meille jäisi riittävästi aikaa myös loppukeskustelulle. Toiminta päätettiin käymällä yhteisesti läpi ryhmien palveluista keräämä informaatio ja keskustelemalla mielenterveys- ja päihdepalveluista.

Otimme myös puheeksi Internet-sivuston (mielenterveystalo), josta voi löytää kootusti lukuisia mielenterveys- ja päihdepalveluita pääkaupunkiseudulla. Toimintakertaa suunnitellessamme olimme löytäneet sivuston vahingossa ja halusimme kertoa siitä myös nuorille. Nuoret totesivat, että tehtävää tehdessään ja sivustoa selatessaan he olivat yllättyneet siitä, miten paljon palveluita onkaan tarjolla. Keskustelussa esiin nousi esimerkiksi se, miten mielenterveys- ja päihdepalvelut tuntuivat olevan nuorille melko vieraita palveluita. Syyksi he perustelivat sen, ettei kyseisille palveluille ole heidän mukaansa ollut tarvetta. Yksi nuorista totesi, että mikäli tarvetta palveluille olisi, palvelut myös löytyisivät. Muut nuoret kertoivat olevansa samaa mieltä.

Neljännän toimintakerran ilmapiiri oli välillä levoton, ja nuorten keskittyminen tehtäviin vaihteli. Taustalla saattoi vaikuttaa esimerkiksi se, että oli torstai, joka on viikon viimeinen ryhmäpäivä Vamoksessa. Toisaalta syynä saattoi myös olla se, että kyseessä oli jo toinen pitämämme toimintakerta samalla viikolla. Muut toteutuskerrat toteutettiin vähintään viikon välein, mikä jälkikäteen ajateltuna olikin juuri sopiva aikaväli. Kuitenkaan omat kalenterimme eivät olleet Vamoksen viikko-ohjelman puitteissa antaneet mahdollisuutta pitää toimintakerroja viikon välein. Levottomuudesta huolimatta nuoret kuitenkin tuottivat paperille jälleen paljon tietoa ja työskentely sujui yleisesti ottaen mutkattomasti. Vaikka keskustelu saattoikin välillä ajautua sivuraiteelle, pyrkivät nuoret kuitenkin itse palauttamaan sen takaisin aiheeseen ja jatkamaan työskentelyä.

Mielenterveys- ja päihdepalveluita on Espoossa tarjolla runsaasti. Jos olisimme suunnitteluvaiheessa ymmärtäneet tämän, olisimme varmasti käsitelleet mielenterveys- ja päihdepalveluita jollain muulla kuin viimeisellä tiedonkeruukerralla. Jos olisimme toimineet näin, olisi nuorilla ollut luultavasti seuraavilla toteutuskerroilla myös aikaa kyseisen palvelukokonaisuuden täydentämiselle. Kyseinen aihe olisi vaatinut meiltä itseltämme myös syvempää perehtymistä. Tämä olisi voinut olla mahdollista, jos aikataulumme toteutuksien suhteen ei olisi ollut niin tiukka. Arvioimme siis aikataulun tiukkuuden sekä mielenterveys- ja päihdepalveluiden määrän väärin. Halusimme jättää kyseiset palvelut viimeiselle kerralle, jotta myös meillä olisi aikaa perehtyä niihin paremmin. Jouduimme viimeisen kerran tehtäviä muotoillessamme pohtimaan pitkään, millaiset tehtävänannot toteuttaisimme jo siitäkin syystä, että aihe olisi luultavasti raskas käsitellä ja palveluita löytyisi runsaasti. Varauduimme kuitenkin työstämään myös kaksin toimintakerran jälkeen kyseisen aihealueen tietoa palvelukarttaan.

5.2.4 Palvelukartan esittäminen ja palautteen keruu

Viimeisellä toimintakerralla tavoitteenamme oli esitellä valmis palvelukartta, jonka olimme kaksin tuottaneet viimeisteltyyn muotoon. Näin toimimalla palautteen kerääminen valmiin palvelukartan ulkoasusta ja sisällöstä olisi mahdollista. Suunnittelimme, että ennen viimeistä toimintakertaa varaisimme riittävästi aikaa palvelukartan viimeistelyyn. Neljännän ja viimeisen toimintakerran väliin jäi lopulta kuusi päivää aikaa työstää palvelukarttaa toimintakerroilla tuotetusta tiedosta. Esittelimme valmiin palvelukartan videotykin välityksellä nuorille sekä paikalla olleelle henkilökunnalle. Halusimme, että viimeinen toimintakerta olisi täysin erilainen kuin muut kerrat. Olimme sopineet Vamosin henkilökunnan kanssa, että tarjolla olisi kahvia, pullaa sekä mehua. Viimeisen toimintakerran tarkoituksena oli päättää toiminnallinen osuus opinnäytetyöprosessistamme ja kiittää toiminnassa mukana olleita. Tavoitteena oli kerätä suullista ja kirjallista palautetta niin nuorilta kuin paikalla olevilta Vamoksen työntekijöiltä. Saimmekin keskustelun myötä arvokasta suullista palautetta ja kehitysideoita palvelukartan käyttöön liittyen. Jätimme pinon palautekyselyjä Vamokseen myös muiden työntekijöiden täytettäväksi.

Henkilökunta ja nuoret tuntuivat olevan tyytyväisiä etenkin palvelukartan ulkoasuun. Yksi nuorista totesikin, että ei ollut etukäteen osannut kuvitella, miten laaja palvelukartasta tulisi. Keräsimme kaikilta paikalla olleilta nuorilta myös kirjallista palautetta. Käytimme avoimia kysymyksiä, koska niiden etuna on se, että ne antavat vastaajalle mahdollisuuden kertoa, mitä hänellä todella on mielessään (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 201). Palautekyselyssä otimme huomioon myös sen, että se olisi selkeälukuinen. Vastaaminen kyselyyn oli vapaaehtoista ja nuoret vastasivat nimettömänä. Kaikki paikalla olleet nuoret vastasivat kyselyyn. Kysymyksiä muotoillessamme olimme kohdanneet hankaluuksia siinä, miten kysymykset tulisi muotoilla. Kysymysten tuli olla avoimia, mutta palautteenkeruun taustalla vaikuttivat omat tavoitteemme siitä, millaiset vastaukset toisivat meille tarpeeksi informaatiota. Muotoilimme kysymyksiä muutamaankin otteeseen ja viimeiset korjaukset teimme juuri ennen viimeistä toimintakertaa.

Nuorille annetussa palautekyselyssä oli tarkoitus selvittää, miten nuoret kokivat päässeensä osallistumaan toimintaan, miltä ryhmätyöskentely tuntui ja miten se vaikutti nuorten tietoon erilaisista palveluista. Palautekysely liitteenä (Liite 2). Kaikki työskentelyprosessiin osallistuneet nuoret eivät olleet paikalla viimeisellä kerralla, joten jätimme palautelomakkeita Vamokseen myös siltä varalta, että nuoret haluaisivat täyttää palautelomakkeen myöhemmin. Jokaisen toimintakerran jälkeen olimme kuitenkin yhdessä keskustelemalla saaneet nuorilta palautetta toimintakertoihin liittyen. Koimme suullisen palautteen ja keskustelun kautta saadun palautteen tässä tapauksessa kirjallista palautetta tehokkaammaksi keinoksi.

Keskustelujen pohjalta välittyi kuva siitä, että nuoret olivat melko tyytyväisiä valmiin palvelukartan ulkoasuun. Nuoret olivat kuitenkin asiasta kysyttäessä sitä mieltä, että kartan alakulmaan olisi hyvä lisätä laatikko, jossa selvitetään, mitä erilaisilla viivoilla ja väreillä kartassa tarkoitetaan. Lisäsimme laatikon jälkeenpäin, jotta palvelukartta olisi selkeälukuisempi. Nuoret vaikuttivat myös yllättyneiltä siitä, miten paljon palveluita palvelukarttaan lopulta päätyi. Yksi nuorista oli sitä mieltä, että jos palvelukartan rajausta laajennetaan, voisi siitä kehittää version, jossa eri kategorioita klikkaamalla avautuisikin kyseisestä kategoriasta esiin täysin oma palvelukarttansa. Jokaisesta palvelukategoriasta olisi siis myös oma, laajempi palvelukarttansa, joita voisi tarkastella yksi kerrallaan. Näin palvelukartasta voisi etsiä juuri omiin tarkoituksiinsa tarpeellista tietoa johonkin tiettyyn palvelukokonaisuuteen liittyen ilman, että palvelukartan selkeälukuisuus kärsisi. Kehittämisehdotuksia sateli ja nuoret vaikuttivat olevan sitä mieltä, että palvelukarttaa voisi hyödyntää palveluihin liittyvässä tiedonhaussa.

6 Arviointi

Arvioimme opinnäytetyöprosessiamme ja tavoitteidemme saavuttamista keräämällä kirjallista palautetta sekä Vamoksen työntekijöiltä että toimintaan osallistuneilta nuorilta. Edellisessä luvussa tulimme jo käsitelleeksi nuorten antamaa palautetta, sillä palautteen keruu oli viimeisen toimintakerran tavoite. Saimme arvokasta palautetta nuorilta myös keskustelemalla heidän kanssaan toimintakertojen jälkeen. Teimme itsearviointia opinnäytetyöprosessimme ajalta kirjoittamalla päiväkirjaa ja pitämällä suunnittelupalavereja, joissa suunnittelimme tulevia toimintakertoja. Vaihdoin keskenämme ajatuksia prosessin kuluessa myös toimintakertojen sujumisesta, kohtaamistamme haasteista ja henkilökohtaisista onnistumisen kokemuksista. Seuraavaksi arvioimme opinnäytetyöprosessiamme ja tavoitteidemme toteutumista. Olemme huomioineet niin toiminnallisen osuuden arvioinnin kuin myös koko opinnäytetyöprosessin arvioinnin. Lisäksi olemme arvioineet tuotostamme, palvelukarttaa, sekä pohtineet sen kehittämisehdotuksia erityisesti työntekijöiden palautteiden pohjalta. Esittelemme myös omia kehittämisehdotuksiamme niin opinnäytetyöprosessiin kuin tuotokseemme liittyen.

6.1 Tavoitteiden saavuttaminen

Tavoitteenamme oli osallistaa nuoria toiminnalliseen työskentelyyn ja kasvattaa heidän tietoisuuttaan Espoon alueen hyvinvointipalveluista. Työskentelymme tarkoituksena oli aikaansaada palvelukartta, joka voisi toimia työvälineenä Espoon Vamoksen työntekijöille. Valitsimme työskentelymme lähtökohdaksi nuorten näkökulman ja muodostimme palvelukartan rajauksen yhdessä nuorten kanssa ensimmäisellä toimintakerralla. Nuorten ja Vamoksen työntekijöiden palautteiden sekä oman itsearviointimme pohjalta olemme pohtineet tavoitteidemme toteutumista. Tavoitteiden arviointia olemme toteuttaneet myös toimintakerroilla tehtyjen havaintojen perusteella.

Teimme itsearviointia kunkin toimintakerran pohjalta ja koko opinnäytetyöprosessin ajalta kirjaamalla havainnot henkilökohtaiseen opinnäytetyöpäiväkirjaan. Kuten Vilkka ja Airaksinen (2003, 19) ehdottavat, voi opinnäytetyöpäiväkirja toimia ikään kuin opinnäytetyön tekijän muistina. Kirjaamalla ylös mahdollisimman yksityiskohtaisesti kunkin toimintakerran suunnitteluprosessiin liittyvät asiat, toimintakertojen pohjalta tehdyt havainnot sekä mieleen heränneet ajatukset, voi näihin hetkiin palata myöhemmin uudelleen. Päiväkirjan avulla on mahdollista pohtia niin opinnäytetyöprosessin kulkua ja toimintaan liittyvää arviointia kuin myös omaa oppimista prosessin kuluessa. Robsonin (2001, 20) mukaan päiväkirja sisältää myös mainintoja edistyksestä, ongelmista ja huolista. Ajattelimme, että muistiinpanoista olisi hyötyä myös toimintakertojen suunnittelussa. Opinnäytetyöprosessin aikana päiväkirjan merkintöjen sisältö muuttui, ja loppua kohden kirjoitimme merkintöjä jo suoraan opinnäytetyöraporttiimme. Koko prosessin kannalta merkittävintä olikin kirjata tarkkaan ylös juuri suunnitteluvaiheessa syntyneet ideat ja havainnot sekä prosessin eri vaiheet niin, että merkinnöistä olisi

hyötyä opinnäytetyöraporttia kirjoitettaessa. Säilytimme myös toimintakerroilla käytetyt tai niillä tuotetut materiaalit, kuten erilaiset fläppitaululla ideoidut käsitekartat, ja niistä olikin lopulta suuri hyöty opinnäytetyön prosessikuvausta kirjoittaessamme.

Saavutimme mielestämme tavoitteemme nuorten osallistamisesta toimintaan. Saimme nuorilta palautetta, jonka mukaan osallistaminen toteutui. Nuorten palautekyselyssä pyrittiin selvittämään anonyymia palautetta keräämällä, mitä mieltä nuoret olivat tavoitteemme toteutumisesta. Palautekyselyn vastaukset eivät olleet ristiriidassa suullisen palautteen ja omiin havaintoihimme perustuneen arvion kanssa. Nuorten palautteista ilmeni, että nuoret kokivat päässeensä osallistumaan toimintaan. Nuoret totesivat työskentelyn sujuneen, vaikka välillä ryhmillä olikin ollut vaikeuksia keskittyä tehtävien tekemiseen. Palautteisiin oli vastattu melko lyhyin sanoin, mutta vastausten perusteella päätelimme onnistuneemme tavoitteessa nuorten osallistamisesta.

Työntekijöiden palautteiden perusteella onnistuimme myös kehittämään palvelukartan, jota työntekijät voivat työssään hyödyntää. Nuorten tiedon lisääntymistä pohdimme niin nuorten palautteiden perusteella kuin myös omien toimintakerroilla tekemiemme havaintojen pohjalta. Nuoret saivat suullisen ja kirjallisen palautteen perusteella uutta tietoa palveluista. Varsinainen selvitys, jonka avulla olisimme tutkineet tiedon lisääntymistä, jäi kuitenkin toteuttamatta, vaikka suunnitteluvaiheessa sellaisen toteuttamista harkitsimmekin. Keskustelimme kuitenkin toimintakerroilla myös siitä, olivatko nuoret saaneet uutta tietoa erilaisista palveluista. Olimme myös suunnitelleet toimintakertojen tehtävät niin, että nuoret aktivoituisivat ajattelemaan tehtävänantojen kuvailemia tilanteita erilaisista näkökulmista. Tietokoneella työskennellessään nuoret käyttivät hakukoneita ja etsivät tietoa Internetistä, minkä koimme harjaannuttavan myös heidän tiedonkeruutapojaan.

Työskentelyn lähtökohtana oli siis nuorten näkökulma hyvinvointiin liittyen. Halusimme tuoda esiin heidän näkemyksiään ja kokemuksiaan. Työskentelyn edetessä meidän oli kuitenkin vaikea arvioida, toteutuiko nuorten näkökulman huomioon ottaminen. Pohdimme muun muassa prosessin aikana keskenämme sitä, oliko ensimmäisellä toimintakerralla toteutettu hyvinvointi-käsitteen määrittely lopulta tehokas keino selvittää nuorten näkemys aiheeseen. Työskentelimme ensimmäisellä kerralla ryhmissä, jolloin yksittäiset ryhmäläisten mielipiteet saattoivat jäädä ulos keskusteluista. Ryhmätyöskentelyn hyötyinä näimme kuitenkin esimerkiksi sen, että harjoittelujaksolla tehtyjen havaintojen perusteella Vamoksen nuoret ovat keskustelevia ja tuovat myös omia mielipiteitään esiin yhteisissä keskusteluissa. Ryhmätyöskentely saattoi kuitenkin edesauttaa sitä, että työskentely lähti liikkeelle tehokkaasti ja hyvinvointi-käsitteen ympärille muodostui hedelmällistä, pohtivaa keskustelua erilaisine mielipiteineen ja näkemyksineen.

Kaiken kaikkiaan olemme prosessiin tyytyväisiä, mutta jos toteuttaisimme vastaavanlaisen opinnäytetyöprosessin uudestaan, tekisimme sen luultavasti täysin eri tavoin. Tavoitteenamme oli korostaa nuorten näkökulmaa, mutta tarkoituksenamme oli kuitenkin kehittää palvelukartta, josta voisi tulla työväline työntekijöille. Opinnäytetyössämme meillä oli siis kaksi eri näkökulmaa, joista toinen liittyi asiakkaan osallistamiseen, toinen taas toimivan työvälineen kehittämiseen työntekijöille. Suunnitteluvaiheessa meidän olikin hankala hahmottaa opinnäytetyöprosessin eri vaiheet ilman, että olisimme törmänneet välillä seinään. Koska saimme vapaat kädet sen suhteen, millainen opinnäytetyöstä ja palvelukartasta lopulta tulisi, koimme prosessin välillä sekavaksi ja hämmentäväksi kokonaisuudeksi. Jälkikäteen ajateltuna valitsisimme joko nuorten näkökulman tutkimisen ja heidän osallisuutensa tukemisen tai työvälineen kehittämisen työntekijöiden näkökulmasta. Näin mahdollistuisi valitun näkökulman tarkempi ja laaja-alaisempi tutkiminen. Prosessi olisi luultavasti myös tiiviimpi ja selkeämpi paketti opinnäytetyön tekijälle, samoin yhteistyökumppanille.

Suunnitteluvaiheessa luovuimme ideasta toteuttaa työskentelylle jonkinlainen alkukartoitus, kuten kysely työntekijöille tai nuorille. Olisimme voineet selvittää kyselyn avulla nuorten tietopohjan palveluihin liittyen, jolloin kyselyn pohjalta tehdyt johtopäätökset olisivat toimineet pohjana työskentelylle. Jos olisimme keskittyneet työntekijöiden näkökulmaan, eli työvälineen kehittämiseen, olisimme kyselyn avulla voineet selvittää, millaisesta palvelukartasta olisi työntekijöille hyötyä. Halusimme valita nuorten näkökulman työskentelymme lähtökohdaksi, ja Vamoksen työntekijät olivat asiasta samaa mieltä. Kuten Vilkka ja Airaksinenkin (2003, 56) toteavat, tulisi aineiston ja tiedon keräämisen tavat harkita tarkkaan toiminnallisissa opinnäytetyöissä: jos opinnäytetyöhön yhdistetään selvitys, voi työn laajuus kasvaa merkittävästi. Ensimmäinen toimintakerta sekä sen jälkeen toteutettu palvelukartan palveluiden rajaus ja työskentelyn pohja toimivat siis tapoina toteuttaa tiedonkeruuta tässä opinnäytetyössä.

Opinnäytetyösuunnitelmaa kirjoittaessamme kohtasimme ongelmia siinä, miten työskentelyämme rajaisimme. Pohdimme erilaisia vaihtoehtoja sekä sitä, miten voisimme rajata palvelukarttaan tulevia palveluita. Jo ennen toimintakertojen suunnittelua tulimme siihen tulokseen, että palvelut rajattaisiin koskemaan 18-29-vuotiaita nuoria ja nuoria aikuisia. Hankaluuksia tuotti kuitenkin myös se, että kyseiseen ikähaarukkaan kuuluvilla ihmisillä elämäntilanteet ja palvelutarpeet vaihtelevat. Painottaaksemme asiakaslähtöistä työtettä päätimme lopulta, että ensimmäisen toimintakerran tavoitteena olisi määritellä yhdessä nuorten kanssa, mitä hyvinvointi on ja millaisia hyvinvointia tukevia palveluita palvelukartassa tullaan esittelemään. Palvelukartan rajaus syntyisi siis ensimmäisen toimintakerran pohjalta. Emme kuitenkaan tulleet tässä vaiheessa ajatelleeksi, miten valitsemamme työskentelytapa vaikuttaisi toimintakertojen suunnitteluun. Jälkikäteen ajateltuna olisimme toteuttaneet ensimmäisen toimintakerran muita toimintakertoja aiemmin, ja vasta sen jälkeen viimeistelleet ja esittäneet

opinnäytetyösuunnitelmamme. Näin toimimalla olisimme varmistaneet sen, että meillä olisi ollut riittävästi aikaa hahmotella palvelukartan rajausta sekä suunnitella toimintakertojen sisältöä.

Opinnäytetyöprosessin sujumisen kannalta olisimme siis venyttäneet toiminnallisen osuuden ajanjaksoa niin, että ensimmäinen toimintakerta olisi toteutettu aiemmin ja vasta sen jälkeen olisimme viimeistelleet opinnäytetyösuunnitelman ja suunnitelleet toimintakertojen rungot valmiiksi. Ensimmäisen ja toisen toimintakerran väliin jäi lopulta aikaa hieman yli viikko ja olimme esittäneet opinnäytetyösuunnitelmamme jo ennen toiminnan aloittamista. Huomasimmekin ensimmäisen toimintakerran jälkeen sen, miten työskentelyn aloittamista olisi helpottanut tarkempi toiminnan suunnittelu etukäteen. Toiminnallisen osuuden ajankohtaa jouduttiin myös siirtämään pidemmälle kuin olimme opinnäytetyösuunnitelman kirjoittamista aloittaessamme miettineet. Opinnäytetyösuunnitelman kirjoittaminen venyi ja koimme suunnitteluvaiheen raskaaksi prosessiksi etenkin siitä syystä, että välillä oli vaikea hahmottaa työskentelyn punaista lankaa. Kun olimme saaneet suunnitelmamme valmiiksi, sovimme Vamoksen opiskelijavastaavan kanssa toimintakertojen ajankohdat niin, että ne sopivat Vamoksen viikko-ohjelmaan.

Toimintakerrat toteutettiin noin viikon välein, joista kaksi sijoitettiin samalle viikolle. Näin vältimme toiminnan venymisen joulukuun puoliväliin saakka. Toisaalta tiiviistä aikataulusta oli myös hyötyä. Työskentelimme opinnäytetyöprosessimme ajan pienen ryhmän kanssa, jossa osallistujat eivät juurikaan vaihtuneet. Alusta loppuun asti mukana olleet nuoret osallistuivat työskentelyvaiheeseen ja näkivät myös valmiin palvelukartan. Työskentelyprosessin toimivuuden kannalta olisi voinut olla haasteellista osallistaa nuoria toimintaan, jos toimintakertojen välillä olisi ollut runsaasti aikaa ja osallistuvat nuoret olisivat vaihtuneet välillä.

Osallistuminen toimintaan oli vapaaehtoista, ja paikalla olisi voinut olla viidestä viiteentoista ihmistä. Lopulta nuoria oli jokaisella toimintakerralla paikalla noin seitsemän. Koimme, että pienemmän ryhmän kanssa työskenteleminen soveltui paremmin juuri tähän opinnäytetyöhön, jossa työskentely oli toiminnallista ryhmän ohjaamista. Jos olisimme työskennelleet useamman ryhmän kanssa prosessin aikana, olisi osallistujia voinut olla paikalla jopa kaksinkertainen määrä. Osallistujamäärää oli vaikea arvioida etukäteen, mikä vaikutti suuresti toimintakertojen suunnitteluun. Koimme, että nuorten ohjaaminen ja osallistaminen toimintaan onnistuisi paremmin pienemmän ryhmän kanssa. Jos kyseessä olisi ollut toisenlainen opinnäytetyö, jossa olisi esimerkiksi keskitytty nimenomaan tutkimaan ja selvittämään Vamoksen asiakasnuorten tietoa erilaisista palveluista, olisi ollut mieluista tutkia suurempaa nuorten ryhmää. Toimintakerroilla tehdyt havainnot ja keskustelu nuorten kanssa antoivat meille kuitenkin pohtimisen aihetta siitä, millainen nuorten tietämys asiasta on.

6.2 Palvelukartan kehittämisehdotukset

Koska palvelukartasta oli tarkoitus tulla myös työväline Vamos Espoon työntekijöille, oli tärkeää kerätä palautetta myös Vamoksen henkilökunnalta. Palautekyselyssä kysyimme erityisesti valmistuneesta tuotoksesta eli palvelukartasta sekä sen kehittämismahdollisuuksista. Laadimme palautekyselyn (Liite 3) työntekijöiden täytettäväksi, ja jätimme lomakkeita Vamokseen viimeisellä toimintakerralla. Sovimme, että saisimme henkilökunnan palautteet jälkikäteen. Saimme lopulta takaisin yhteensä seitsemän palautekyselyä henkilökunnalta.

Työntekijät olivat palautteiden perusteella pääosin tyytyväisiä palvelukartan ulkoasuun. Myös palvelukartan informatiivisuuteen oltiin pääosin tyytyväisiä. Kuitenkin yhdessä palautteessa todettiin, että kaikkia Espoon palveluita ei kartasta kuitenkaan löydy. Palautteiden pohjalta nousikin esille ristiriitaisuus valitsemamme näkökulman ja palvelukartan laatimisen taustalla vaikuttaneen idean välillä: olimme halunneet valita työskentelyn näkökulmaksi asiakasnuorten kokemukset ja heidän näkemyksensä, mutta tarkoituksenamme oli kuitenkin kehittää työväline työntekijöille.

Työntekijöiden palautteiden mukaan palvelukarttaa voisi käyttää työvälineenä palveluiden läpikäymisessä yhdessä nuoren kanssa tai esimerkiksi uusien työntekijöiden perehdyttämisessä. Palvelukartta saattaisi myös madaltaa kynnystä yhteistyöhön eri toimijoiden välillä. Toisaalta palautteista oli selkeästi nähtävissä myös se, että palvelukartan tulisi työntekijöiden mielestä olla vieläkin informatiivisempi, jotta siitä saatava hyöty olisi riittävä. Työntekijöiden antama palaute oli erittäin arvokasta ja rakentavaa, sillä olihan tämän opinnäytetyön tarkoituksena kehittää työväline nuorten parissa työtään tekeville sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisille. Kuitenkin palautteidenkin perusteella vahvistui oma näkemys siitä, miten laaja ja valtavasti resursseja vaativa projekti kyseessä olisi, jos pyrkimyksenä olisi kehittää kaiken kattava, mahdollisimman laajasti erilaisia palveluja esittelevä palvelukartta.

Työntekijöiden palautteista löytyi myös runsaasti kehitysehdotuksia. Yksi kehitysehdotus oli, että kartasta voisi tehdä esimerkiksi matkapuhelimeen sovelluksen, jossa eri palveluita klikkaamalla sovellus näyttäisi yksittäisen palvelun tarkemmat tiedot sekä fyysisen sijainnin. Yhdessä palautteessa pohdittiin kuitenkin sitä, saattaako karttaa katsovalle mahdollisesti tulla käsitys siitä, että palvelukartta kuvaisi palvelupolkuja. Kartan esitystapaan kaivattiin siis muutosta. Viivojen sijasta ehdotettiin käytettäväksi taustavärejä, joilla erilaiset palvelut erotellaan toisistaan. Yksi työntekijöistä ehdotti valtion, kunnan ja kolmannen sektorin palveluiden esittämistä eri väreillä. Lisäksi palautteista nousi esiin kysymys palvelukartan päivittämiseen ja sen sisältämän tiedon ajankohtaisuuteen liittyen.

Olemme itse pääosin tyytyväisiä palvelukarttaan, mutta tekisimme siihen kuitenkin joitain muutoksia, jotta siitä saisi mahdollisimman kattavan ja informatiivisen. Tällä hetkellä kartassa esitellyt palvelut on rajattu Espoon alueen palveluihin. Maantieteellinen raja on kuitenkin epäkäytännöllinen, sillä espoolaisilla nuorilla on oikeus käyttää myös Helsingissä sijaitsevia palveluita. Jo opinnäytetyösuunnitelmaa laatiessa törmäsimmekin useita kertoja juuri kyseiseen ongelmaan palveluiden rajaamiseen liittyen. Palvelukartta vaikuttaa idean tasolla toimivalta työvälneeltä, sillä sen avulla mahdollistuu laajan palvelukokonaisuuden esittäminen tiiviissä muodossa. Kiinnostuimme palvelukartan toteuttamisesta juuri tästä syystä, sillä uskoimme oppivamme myös itse prosessin myötä paljon uutta erilaisista palveluista. Palvelukartan laatiminen on lopulta runsaasti resursseja vaativa prosessi, jossa työskentelyn lähtökohdat ja tavoitteet tulee määritellä selkeästi. Tämän opimme kantapään kautta. Tässä opinnäytetyössä haukkasimme kuitenkin liian suuren palan: vasta toiminnallisen työskentelyvaiheen aikana teimme erilaisia huomioita siitä, mitä jo suunnitteluvaiheessa olisi pitänyt tehdä toisin.

Palvelukartan toteuttaminen sähköisessä muodossa mahdollistaa sen päivittämisen. Informaatio saattaa kuitenkin vanhentua lyhyelläkin aikavälillä, joten palvelukarttaa tulisi päivittää ahkerasti. Tarkoituksena oli tehdä kartasta myös paperinen juliste-versio. Koostimme palvelukartan lopulta Prezi-ohjelmalla, jota emme olleet aikaisemmin käyttäneet. Haastetta koitui siis myös ohjelman käytön opettelemisessa. Olimme ymmärtäneet, että ohjelman kautta voisi tulostaa myös juliste-version palvelukartasta. Tulostaminen olisikin ollut mahdollista, mutta kartan käyttötarkoituksen puolesta kuitenkin mahdotonta. Ohjelmasta tulostetun version laatu olisi ollut liian heikko, koska palvelukartasta tuli lopulta laaja kokonaisuus. Yksittäisistä palveluista olisi ollut vaikea saada selvää resoluution ollessa huono. Tätä emme tulleet ajatelleeksi suunnitteluvaiheessa, jolloin Prezi-ohjelma vaikutti vielä soveltuvan hyvin työskentelymme tarkoituksiin. Ongelma olisi voitu välttää hankkimalla avuksi osaava yhteistyökumppani, joka olisi toteuttanut palvelukartan kokoamisen. Olisimme hyötäneet moniammatillisesta yhteistyöstä siten, että olisimme voineet keskittyä muihin opinnäytetyön osa-alueisiin ja palvelukartasta olisi voitu tehdä mahdollisesti nykyistä laajempi kokonaisuus.

7 Pohdinta

Seuraavaksi pohdimme opinnäytetyötämme eettisyyden ja luotettavuuden näkökulmasta tuoden esiin toteuttamamme kehittämisprosessin ainutkertaisuutta. Pohdimme myös sitä, toteutuiko asiakaslähtöisyys ja nuorten osallistaminen riittävästi tässä opinnäytetyössä. Lisäksi perustelemme myös edellisessä luvussa esiteltyä arviointia kehittämistyön näkökulmasta. Lopuksi käsittelemme aiheeseen liittyvää ajankohtaista keskustelua sekä tuomme esiin erilaisia keinoja, joilla nuorten syrjäytymiseen voidaan vaikuttaa. Pohdimme myös opinnäytetyöprosessia kokonaisuudessaan oman ammatillisuuden kehittymisen kannalta.

7.1 Eettisyys ja luotettavuus

Talentian sosiaalityön eettisissä ohjeissa todetaan, että sosiaalialan ammattilaisen tulee kunnioittaa ihmisen oikeutta sekä vastuuta päättää omista asioistaan. Sosiaalialan ammattilaisen tulee rohkaista asiakkaitaan laajaan osallisuuteen. (Talentia 2013, 14). Tämä on opinnäytetyömme tärkein eettinen lähtökohta. Halusimme kasvattaa nuorten osallisuutta lisäämällä heidän tietoaan erilaisista palveluista ottaen huomioon erityisesti nuorten näkökulman hyvinvointiin ja hyvinvointia tukeviin palveluihin liittyen. Nuorilla oli myös mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta toimintaan, sillä annoimme heille allekirjoitettavaksi suostumuslomakkeen, jossa selvitettiin myös kirjallisesti työskentelytavat, opinnäytetyön tavoitteet ja osallistuvien yksityisyydensuoja. Kaikki toimintaan osallistuneet nuoret allekirjoittivat suostumuslomakkeen, ja heille annettiin myös mahdollisuus kysyä tarkentavia kysymyksiä opinnäytetyöhön liittyen.

On hyvä pohtia, kuinka hyvin nuorten näkökulma tuli lopulta tässä opinnäytetyössä esiin. Nuorten näkökulman määräsi oikeastaan ensimmäinen toimintakerta, jolloin hyvinvointipalvelut määriteltiin. On hyvin mahdollista, että ryhmässä tehty määrittelmä ei kuvasta lopulta kuin enemmistön mielipidettä asiaan. Toinen kyseenalaistettava tekijä on se, että jos nuori ei ollut ensimmäisellä toimintakerralla mukana saattoi hänen näkökulmansa jäädä pois työskentelystä. Määrittely ei siis välttämättä kuvastanut kaikkien toimintaan osallistuneiden nuorten näkökulmaa, vaan ainoastaan niiden, jotka olivat ensimmäisellä kerralla mukana. Tämä tukee ajatusta siitä, että eettisyyden kannalta olisi ollut parempi tehdä alkukartoitus toimintaan osallistuneille nuorille. Näin toimimalla hyvinvointipalveluiden määrittely ei olisi ollut niin vahvasti sidoksissa ensimmäisellä kerralla paikalla olemiseen, ja ryhmätyöskentelyn sijaan olisi voinut huomioitu kukin nuori yksilönä. Emme kuitenkaan voineet etukäteen tietää, millainen osallistuvien vaihtuvuus tulisi olemaan työskentelyn edetessä, joten yksittäisen nuoren osallistaminen läpi prosessin oli haaste, joka piti hyväksyä osaksi työskentelyä.

Tieteellisen tiedon tärkein tunnusmerkki on luotettavuus. Luotettavuus liittyy tutkimusmenetelmiin, tutkimusprosessiin sekä tutkimustuloksiin. Kehittämistoiminnan kannalta luotettavuudessa on kyse käyttökelpoisuudesta. Kehittämistoiminnan yhteydessä syntyvän tiedon on oltava hyödynnettävää. Pelkkä tiedon paikkansapitävyys ei ole riittävää. (Toikko & Rantanen 2009, 120 - 121). Keskeinen osa luotettavuutta on toistettavuus. Tieteellisten tulosten tulisi aina olla testattavissa siten, että tutkimusasetelma on toisen tutkijan toistettavissa ja hänen tulisi saada samanlaisia tuloksia. Kehittämistoiminnassa luotettavuuteen liittyy monenlaisia haasteita. Yksi näistä liittyy tutkimuksen toistettavuuden problematiikkaan. Ryhmän toimintaan vaikuttavat yksilöiden ominaisuudet sekä kulttuuriset ja yhteisölliset tekijät. Näin ollen, vaikka tutkimuksen ulkoiset puitteet sekä ryhmän tehtävät pidettäisiin samoina, ei ole itsestään selvää, että aikaan saataisiin samanlainen ryhmäprosessi. (Toikko & Rantanen 2009, 122-123).

Tämän opinnäytetyön toteuttamistapaan ja valittuihin menetelmiin liittyen voisi kyseenalais-
taa, miten vastaavanlainen projekti on toistettavissa. Koko projekti olisi voinut olla hyvin toi-
senlainen, jos kyseessä olisi ollut toinen nuorten ryhmä. Tässä työssä ensimmäinen toiminta-
kerta rakensi pohjan muiden kertojen toiminnalle, ja projektin lähtökohtana oli asiakaslähtöi-
nen työote. Toinen nuorten ryhmä olisi voinut määritellä hyvinvoinnin ja hyvinvointipalvelut
toisin, mikä olisi vaikuttanut työskentelyn lopputulokseen eli palvelukarttaan. Toisaalta on
mahdollista korostaa myös jokaisen kehittämisprosessin ainutkertaisuutta. Muualla kehitettyä
saattaa olla hankala siirtää toiseen toimintaympäristöön. Tästä näkökulmasta katsottuna ke-
hittämistoiminnan tulokset ovat kontekstisidonnaisia. Toikko ja Rantanen viittaavat Lincolniin
ja Cubaan (1985, 299), jotka korostavat sitä, että kehittäjä ei ole vastuussa siirrettävyyteen
liittyvistä ongelmista, mutta hänen on kuvattava tutkimuksen toteutus ja konsepti niin lä-
pinäkyvästi kuin on mahdollista, jotta muut voivat arvioida työn käytettävyyttään omassa
työssä. (Toikko ja Rantanen 2009, 126). Tässä opinnäytetyössä olemme pyrkineet kuvaamaan
koko prosessin mahdollisimman läpinäkyvästi, jotta jatkossa muut voisivat arvioida käytettä-
vyyttä omassa työssään. Olemme arvioineet työtämme melko kriittisesti, sillä haluamme opin-
näytetyössämme tuoda esiin myös mahdolliset sudenkuopat, joihin muut vastaavanlaista pro-
jektia toteuttavat saattavat kompastua.

Kehittämistulosten kannalta käytettävyys tarkoittaa kehittämisprosessista saatujen aikaan-
saannosten hyödynnettävyyttä. Tästä aspektista on olennaista, että esitetään arviointiaineis-
tojen perusteella selkeitä toimintasuosituksia. Toikko ja Virtanen viittaavat Engströmiin
(1995, 156), jonka mukaan yleistettävyys on pragmaattinen kysymys. Oleellista on tutkimustu-
lostien yleistymisen käytännön toiminnassa sekä niiden leviäminen toimintajärjestelmässä.
Toikko ja Virtanen viittaavat myös Alasoiniin (2006), joka painottaa tuloksia, joilla on merki-
tystä yksittäisen organisaation lisäksi myös laajemmin. (Toikko ja Rantanen 2009, 125 - 126).
Tässä opinnäytetyössä kehittämisprosessin yhteydessä syntynyt tieto on hyödyllistä sekä
käyttökelpoista. Emme toteuttaisi projektia samalla tavalla jos tekisimme sen uudestaan.
Erehdykset ja oivallukset, joita kehittämisprosessin aikana on tehty, ovat kuitenkin arvokasta
tietoa tuleville palvelukartan kehittäjille.

Kehittämisprosessin luotettavuuteen liittyy myös toimijoiden sitoutuminen. Kehittämisoi-
minta on sosiaalinen prosessi, jossa usein kehittäjät osallistuvat toimintaan ja toimijat kehit-
tämiseen. Luotettavuutta koskien oleellista on tietää, missä prosessin vaiheissa toimijat ovat
aktiivisesti osallistuneet kehittämiseen ja missä eivät. Sitoutumattomuus vähentää luotetta-
vuutta kehittämisprosessin aineistojen, menetelmien sekä tulosten osalta. Mikäli toimijat ei-
vät osallistu kaikkiin kehittämisprosessin vaiheisiin kasvaa virhemahdollisuus. (Toikko & Rantanen
2009, 124). Tämä liittyy opinnäytetyömme problematiikkaan siten, että nuoret eivät osallistu-
neet kehittämisen kaikkiin osioihin, koska palvelukartta koottiin ja viimeisteltiin ilman nuoria.

Toimintakertojen vähyydestä johtuen jouduimme myös hankkimaan itse tietoa palvelukarttaan, sillä muuten kartta ei olisi ollut tarpeeksi informatiivinen. On siis hyvä pohtia, olisiko nuorten näkökulma tullut mahdollisesti paremmin esiin jos meillä olisi ollut enemmän aikaa käytettävissä. Tavoitteena oli tuottaa tarvittava määrä tietoa nuorten kanssa, mutta kiireestä johtuen jouduimme myös kahdestaan täydentämään karttaa.

7.2 Yleistä pohdintaa

Rauno Perttula toteaa Talentia-lehden verkkojulkaisussa (9/2015), että julkisesta keskustelusta välittyy kuva, jonka mukaan opiskelu tai työnteko voi pelastaa nuoren syrjäytymiseltä. Perttula muistuttaa, että nuorella saattaa kuitenkin olla myös muita ongelmia, joihin hän tarvitsee apua. Koulutus tai työpaikan saaminen eivät tällöin poista ongelmaa, vaan ongelman varsinainen syy saattaakin jäädä ratkaisematta. Perttulan mukaan syrjäytymispuhe on poliittista vallankäyttöä, jossa ihmisiä luokitellaan ylhäältä käsin. Ihmiset nähdään kontrollin kohteena, ei niinkään ainutlaatuisina yksilöinä. Vielä 1990-luvun laman aikaan ajateltiin, että kouluttautuminen ehkäisee syrjäytymistä. Tilanne on kuitenkin Perttulan mukaan toinen nykyään, sillä koulutus ei enää takaa toimeentuloa. Periaatteessa kuka tahansa on vaarassa syrjäytyä. (Talentia-lehden verkkojulkaisu 9/2015.)

Syrjäytyneen tai syrjäytymisvaarassa olevan nuoren tilanteeseen puututtaessa tulisikin huomioida nuoren yksilölliset palvelutarpeet. Kunkin nuoren tilanne on yksilöllinen, samoin tuen ja avun tarve. Jotta voidaan kehittää entistä tehokkaampia keinoja tarttua nuorten syrjäytymiseen, on ilmiötä myös määriteltävä. Kuten Perttula totesi, saattaa julkisesta keskustelusta välittyä kuva, jonka perusteella opiskelu- tai työpaikan saaminen voisi pelastaa nuoren syrjäytymiseltä. Koulutus ei kuitenkaan enää takaa suoraa väylää työelämään. Vamos-palvelukokonaisuuden kaltaisten matalankynnyksen palveluiden avulla mahdollistuukin varhainen puuttuminen erilaisiin ongelmiin ja haastaviin elämäntilanteisiin. Palveluiden piirissä voi olla myös moniongelmaisia nuoria, joiden kohdalla yksilöllisen palvelutarpeen huomioiminen on erittäin tärkeää. Vamos Espoossa nuoreen pyritään luomaan luottamuksellinen suhde, ja työskentely perustuu asiakaslähtöisyyteen ja vuorovaikutuksellisuuteen. Onkin tärkeää pyrkiä nuoren omien voimavarojen vahvistamiseen sekä siihen, että häntä tuetaan eteenpäin elämässään kohti hänelle itselleen mielekästä polkua.

Aiemmin luvussa 3.2 käsitelimme erilaisia toimia syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Esittelimme vuonna 2013 voimaan tulleen nuorisotakuun sekä sen tavoitteita. Nuorisotakuun toteutumisesta voidaan kuitenkin olla montaa mieltä. Vuoden 2013 joulukuussa Yle uutisoi Ajankohtaisen kakkosen teettämästä kyselystä, johon oli vastannut 66 etsivän nuorisotyön sekä nuorten pajatoiminnan työntekijää. Uutisessa todetaan, että nuorisotakuu ei toimi syrjäytyneen nuoren pelastusrenkaana. Suurin osa kyselyyn vastanneista oli pettyneitä esimerkiksi työ- ja elinkeinotoimiston palveluihin, kuntoutuksen vähyyteen ja vähiin resursseihin. Enemmän kuin

joka toinen vastaajista oli tyytymätön TE-toimistojen kykyyn palvella nuoria. Erään vastaajan kommentti, josta uutisessa on esitetty suora lainaus, kuvailee hyvin tilannetta, jossa nuorta ei ymmärretä eikä oikeanlaisten palveluiden piiriin ohjaaminen onnistu. Vastaajan kommentin mukaan nuorta ei onnistuta ohjaamaan palveluiden piiriin, koska TE-toimiston virkailija ei tapaa häntä henkilökohtaisesti tai hänellä ei ole aikaa tutustua nuoreen ja hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa. Vastaajan mukaan tilanne johtaakin usein siihen, että nuoren tilanteeseen etsitään nopeasti jokin ratkaisu ja hänet ohjataan eteenpäin. Vasta sitten katsotaan, oliko ratkaisu lopulta toimiva. (YLE Ajankohtainen kakkonen 2013.)

Myös vuoden 2014 Sosiaalibarometrissa on arvioitu nuorisotakuun tavoitteiden toteutumista Sosiaali- ja terveystieteiden sekä Kelan ja TE-toimistojen johtajien näkökulmasta. Vastausten perusteella suhtautuminen tavoitteiden toteutumiseen oli melko kriittistä vuonna 2014, jolloin nuorisotakuu oli ollut voimassa vasta vuoden. Peräti 44 prosenttia vastanneista oli sitä mieltä, että nuorisotakuu vastaa huonosti tai melko huonosti nuorisotyöttömyyden vähentämistavoitteeseen. Noin kolmasosa arvioi myös, että vastavalmistuneiden työllistymisen ja nuorten työttömyyden pitkittymisen ehkäisy toteutuu joko huonosti tai melko huonosti. Lisäksi noin kolmasosa oli sitä mieltä, että koulutuksen keskeyttäneiden määrän väheneminen ja nuorten syrjäytymispolkujen katkaiseminen kuntoutustoimenpiteiden avulla toteutuu huonosti tai melko huonosti. Vastaajien mukaan parhaiten oli onnistuttu nuorten ohjaamisessa uravalinnoissa: 57 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että se toteutuu melko hyvin tai hyvin. Yli kolmasosa (34 %) arvioi myös eri toimijoiden välisen yhteistyön vastaavan tavoitteita nuorisotakuun toteuttamisessa vähintään melko hyvin. Kyselyn mukaan vajaa kolmasosa arvioi nuorten koulutukseen hakeutumisen lisääntymisen sekä työ- ja harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikan tarjoamisen nuorisotakuun tavoitteiden mukaisesti toteutuvan melko hyvin tai hyvin. (Eronen ym. 2014, 33 - 34.)

Syrjäytyneet nuoret tulevat yhteiskunnalle kalliiksi. Ajankohtaisen kakkosen kysely on vuodelta 2013. Jo silloin kyselyyn vastanneista noin kolmannes on todennut, että määrärahat eivät riitä nuorisotakuun tavoitteiden toteuttamiseen käytännön työssä. Uutisessa on esitetty erään vastaajan suora lainaus, jossa todetaan, että nuoria olisi tulossa paljon työpajoille, mutta työpajoilla ei ole varaa palkata ammattitaitoisia ohjaajia. (YLE Ajankohtainen kakkonen 2013). Vuonna 2015 Helsingin Sanomat uutisoi oppositiopuolueiden kohahtaneen siitä, että hallitus tuhoaa edellisellä kaudella aikaan saadun nuorisotakuun. Uutisessa todetaan, että hallitus aikoo vähentää nuorisotakuun määrärahoja 60 miljoonasta 3,5 miljoonaan euroon. Nuorisotakuun määrärahoja aiottiin leikata siis 95 prosenttia. (Helsingin Sanomat 2015). Takuu on saanut jo ennen määrärahojen vähentämistä paljon kritiikkiä osakseen, mutta määrärahojen leikkaaminen murto-osaan ei ainakaan paranna tilannetta.

Kuten aiemmin totesimme, on nuoruus ainutlaatuinen elämänvaihe, jossa kohdataan monenlaisia muutoksia. Kuronen viittaa Clauseniin (1995) sekä Rönkään (2005) todetessaan, että elämän erilaiset muutokset liittyvät käännekohtiin, jotka suuntaavat yksilön kehityskulkua Näitä ovat esimerkiksi erilaiset siirtymävaiheet, kuten koulun aloitus, siirtyminen kouluasteelta toiselle ja lopulta työelämään. Käännekohdat suuntaavat kehityskulkua muuttaen yksilön elämäntyyliä. Ne saattavat rajata ulos myös tiettyjä vaihtoehtoisia päämääriä. (Kuronen 2010, 171.) Kuten aiemmin luvussa 3 esittelimme, on nuoruudessa tehtävä erilaisia päätöksiä, joilla nuori ohjaa tulevaisuutensa suuntaa. Kuronen viittaa Rönkään (2005), jonka mukaan siirtymävaiheet ovat nuoren elämänsä kannalta kriittisiä vaiheita, joissa erilaiset ongelmat saattavat kärjistyä. (Kuronen 2010, 171.) Kuten aiemmin jo totesimme, on yksi merkittävimmistä syrjäytymistä aiheuttavista tekijöistä koulutuksen puute. Tulisikin kiinnittää huomiota etenkin siirtymävaiheiden onnistumiseen ja resurssien kohdistamiseen nuorten tukemiseen näissä kriittisissä elämänvaiheissa.

Varhainen puuttuminen havaittuihin ongelmiin ehkäisee ongelmien pitkittymistä ja monimuotoistumista. Esimerkiksi koulumaailmassa oppilaan poikkeavaan käyttäytymiseen, havaittuihin oppimisvaikeuksiin tai muihin lapsen tai nuoren hyvinvointia uhkaaviin tekijöihin puututaan erilaisin tavoin. Tukea ja apua voivat antaa eri asiantuntijat, kuten koulun opettajat, terveydenhoitaja tai kuraattori. Kuronen (2010) on lainannut Huhtasta (2007) todetessaan, että varhaisista puuttumista ei ole ilman varhaista tukea. Koulussa voidaan havaita erilaisia ongelmia, jolloin mahdollistuu varhainen puuttuminen ja avunsaaminen riittävän ajoissa. (Kuronen 2010, 178.) Myös kodin ja koulun tiiviiseen yhteistyöhön satsaaminen voisi tukea oikeanlaisen avun ja tuen saamista ajoissa.

Helsingin Diakonissalaitoksen raportissa on tuotu esiin Vamos-nuorten hyvinvointikokemuksia ja tulevaisuuden odotuksia haastattelututkimuksessa, johon vastasi 120 Vamos-nuorta. Kyseeseen vastanneista nuorista 58 prosenttia oli käynyt ainoastaan peruskoulun (Alanen ym. 2014, 15). Opettajien, terveydenhoitajien tai kuraattorien tuki ei ole heidän kohdallaan ollut riittävä, jotta he olisivat päässeet peruskoulun jälkeen eteenpäin. Yksi syy tähän saattaa olla se, että siirtymävaiheessa esimerkiksi yläkoulun ja toisen asteen koulutuksen välillä nuori on tipahtanut kuiluun, jossa apua ei ole ollut tarjolla. Nuori ja hänen tarvitsemansa palvelut eivät ole kohdanneet. Siirtymävaiheessa annettavan tuen merkittävyyttä ei voi korostaa liikaa. Koska nuoren tulee tehdä omaa elämäänsä koskevia merkittäviä päätöksiä nuorella iällä, tarvitsee hän tukea ja neuvoja näiden päätösten tekemiseen. Tukea voivat antaa niin nuoren lähiomaiset kuin koulun henkilökunta, mutta viimekädessä nuori tekee kuitenkin itse päätökset tulevaisuutensa suhteen. Matalankynnyksen palveluiden avulla voi mahdollistua tuki sellaisessa tilanteessa, jossa nuori on neuvoton tai yksyksissä ja tilanteen ulkopuolisen ihmisen tuki voi mahdollistaa laajemman tulevaisuudennäkymän hahmottamisen.

Vamos on yksi esimerkki matalankynnyksen palvelusta, johon nuori saa tulla ilman lähetettä tai diagnoosia. Pääkaupunkiseudulla Vamos on tarkoitettu vähintään 17-vuotiaille nuorille. Vamoksen kaltaiselle matalankynnyksen palvelulle, jonka apu ja tuki mahdollistuisi jo alakouluikässä, voisi hyvinkin olla tarvetta. Varhaisen tuen avulla mahdollistuu epämieluisien elämänpolkujen poissulkeminen ja auttaminen tarpeeksi varhain ennen tilanteen kärjistymistä. Myös siirtymävaiheeseen liittyvät ristiriitaiset tunteet ja niiden kanssa kamppailu saatetaan välttää jopa kokonaan - tai ne ilmenevät lievempinä. Helsingin Diakonissalaitoksen raportin mukaan jopa useampi kuin yksi kymmenestä kyselyyn vastanneesta Vamos-nuoresta oli jättänyt peruskoulun kesken (Alanen ym. 2014, 15). Heitä ja 58 prosenttiin lukeutuvaa nuorta, jotka raportin mukaan olivat jääneet ainoastaan peruskoulun varaan, olisi ehkä voitu auttaa jo aikaisemmin. Jos matalankynnyksen palveluiden piiriin olisi mahdollisuus päästä jo alakoulussa, mahdollistaisi se varhaisen tuen antamisen. Palvelu mahdollistaisi kulkemisen niiden lasten tai nuoren rinnalla, jotka tarvitsisivat tukea aina alakoulusta myöhäisnuoruuteen saakka.

Opinnäytetyöprosessimme on ollut antoisa kokemus. Olemme molemmat tyytyväisiä toteuttamaamme opinnäytetyöhön, vaikka kaikki ei lopulta sujunutkaan alkuperäisten suunnitelmien mukaisesti. Koemme, että opimme prosessista paljon sellaista, josta voimme olla kiitollisia. Työskentelyn kautta saatu kokemus kartutti niin ryhmänohjaamistaitoja ja kykyä suunnitella erilaista ryhmätoimintaa, kuin myös organisointitaitoja pitkäaikaisen projektin työstämiseen liittyen. Aloittaessamme opinnäytetyötä suoritimme kumpikin samanaikaisesti myös harjoittelujaksoa. Toisaalta harjoittelujakson päällekkäisyys edesauttoi opinnäytetyömme suunnittelua, sillä toinen meistä suoritti harjoittelua Espoon Vamoksessa ja yhteistyökumppani tuli näin varhain tutuksi. Opinnäytetyöprosessin laajuus kuitenkin yllätti meidät, ja opinnäytetyösuunnitelman viimeistely ja esittäminen venyi pidemmälle kuin olimme alun perin ajatelleet.

Suunnitteluvaiheessa kohtaamamme ongelmat ja niiden ratkaiseminen mieluisalla tavalla tuottivat suuresti päänsäivä ja viivästyttivät työskentelyn etenemistä. Jouduimmekin pian luopumaan alkuperäisestä tavoitteestamme esitellä valmis opinnäytetyö joulukuussa 2015. Aikataulun venyminen aiheutti ristiriitaisia tuntemuksia: halu päästä tehokkaasti opinnoissa eteenpäin ja työskennellä tiiviiseen tahtiin vaihtuivat välillä ahdistaviin tuntemuksiin siitä, että tiivistähtisuus lohkaisi liian suuren palan vähäisestä vapaa-ajasta. Saatoimme välillä tuntea ahdistusta jos työskentely ei edennytkään odottamallamme tavalla. Toisinaan meidän oli myös vaikea irrottautua työskentelystä ja kaikesta siihen liittyvästä ja nauttia vapaa-ajasta. Tuntui, että opinnäytetyö pyöri ajatuksissa jatkuvasti. Koimme lopulta suurta helpotusta, kun päätimme lykätä opinnäytetyön valmistumista joulukuulta seuraavan vuoden puolelle.

Opinnäytetyöprosessin myötä saimme molemmat uusia oppimiskokemuksia. Vaikka toinen meistä olikin jo suorittanut kymmenen viikon mittaisen kehittämistyön harjoittelun Espoon

Vamoksessa, toi opinnäytetyö kuitenkin lisää oppimiskokemuksia ja uusia haasteita. Vaikka kyseessä olikin sama asiakasryhmä, oli työskentelytapa kuitenkin erilainen. Toiselle meistä kokemus oli antoisa jo siitäkin syystä, että sen myötä hahmottui kuva täysin uudenlaisesta palvelukokonaisuudesta ja asiakasryhmästä. Työskentelyn myötä saimme kokea, millaista on ohjata ryhmätoimintaa matalankynnyksen toimipaikassa, jossa toimintaan osallistuminen on asiakkaille vapaaehtoista. Nuorten kanssa käydyt keskustelut antoivat paljon ajattelemisen aihetta ja vahvistivat myös tunnetta siitä, miten tärkeää työtä Vamos Espoo ja muut vastaavanlaiset toimijat tekevät. Kohtaamiemme haasteiden myötä olemme kuitenkin ennen kaikkea oppineet sietämään epävarmuutta ja muutoksia. Myös oman ammatillisuuden kehittyminen on kulkenut tiiviisti opinnäytetyöprosessin rinnalla.

Lähteet

Aalberg, V. & Siimes, A. M. 2007. Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Uusitun laitoksen 2. painos. Helsinki: Nemo.

Aaltio, E. 2013. Hyvinvoinnin uusi järjestys. Helsinki: Gaudeamus.

Eronen, A., Hakkarainen, T., Londèn, P. & Peltosalmi, J. 2014. Sosiaalibarometri 2014. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara. 1997. Tutki ja kirjoita. 15.-16. painos Helsinki: Tammi.

Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino

Kajantie, E., Hovi, P., Eriksson, J., Laivuori, H., Andersson, S. & Räikkönen, K. 2013. Alkaako syrjäytyminen jo kohdussa? Teoksessa Reivinen, J. & Vähäkylä, L. (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus.

Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) 2011. Sosiaalityön käsikirja. 3. uudistettu laitos. Helsinki: Tietosanoma.

Karvonen, S. & Kestilä, L. 2014. Nuorten aikuisten syrjäytymisvaaraan liittyvä huono-osaisuus. Teoksessa Vaarama, M., Karvonen, S., Kestilä, L., Moisio, P. & Muuri, A. (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2014. Tampere: Terveystieteiden tutkimuslaitos.

Kuronen, I. 2010. Peruskoulusta elämäkouluun. Ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämäkulusta peruskoulun jälkeen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto koulutuksen tutkimuslaitos.

Niemistö, R. 2004. Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. 6. muuttamaton painos. Helsinki: Palmenia-kustannus.

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Raunio, K. 2009. Olennainen sosiaalityössä. Uusitun laitoksen 2. painos. Helsinki: Gaudeamus.

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Reivinen, J. 2013. Johdanto. Teoksessa Reivinen, J. & Vähäkylä, L. (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus.

Robson, C. 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. Suom. Lindqvist, T., Maaniittu, M., Niemi, E., Paasio, P. & Pajja, L. Tampere: Tammi.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 2. painos. Tampere: Tampere University Press.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2004. Toiminnallisen opinnäytetyön ohjaajan käsikirja. Helsinki: Tammi.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Sähköiset lähteet

Aaltonen, S., Berg, P. & Ikäheimo, S. 2015. Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Viitattu 11.10.2015.
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf>

Alanen, O., Kainulainen, S., & Saari, J. 2014. Vamos tekee vaikutuksen. Vamos-nuorten hyvinvointikokemukset ja tulevaisuuden odotukset. Viitattu 26.9.2015 ja 14.2.2016.
https://www.hdl.fi/images/stories/liitteet/VAMOS_ISBN_lowres.pdf

Alanen, O. & Kotkavuori, K. 2014. Välittämisen ammattilaiset. Vamoksen käsikirja etsivään nuorisotyöhön. Viitattu 6.10.2015. https://www.hdl.fi/images/stories/liitteet/HDL_Vamos_etsivn_ksikirja_sahkoinen_sivut_DEF.pdf

Espoon kaupunki 2015. Vamos Espoo. Viitattu 26.9.2015. [http://www.espoo.fi/fi-FI/Sosiaali_ ja_ terveyspalvelut/Sosiaalitoimisto/Sosiaalitoimisto/Vamos_Espoo\(66563\)](http://www.espoo.fi/fi-FI/Sosiaali_ ja_ terveyspalvelut/Sosiaalitoimisto/Sosiaalitoimisto/Vamos_Espoo(66563))

Espoon kaupunki 2016. Työttömyys kuukausittain. Viitattu 14.2.2016
[http://www.espoo.fi/fi-FI/Espoon_kaupunki/Tietoa_Espoosta/Tilastot_ ja_ tutkimukset/Tyosakaynti_tyottomuus_ ja_ elinkeinot/Tyottomuus_kuukausittain\(549\)](http://www.espoo.fi/fi-FI/Espoon_kaupunki/Tietoa_Espoosta/Tilastot_ ja_ tutkimukset/Tyosakaynti_tyottomuus_ ja_ elinkeinot/Tyottomuus_kuukausittain(549))

Helsingin Diakonissalaitos 2015. Viitattu 9.10.2015. <https://www.hdl.fi/fi/konserni>

Helsingin Diakonissalaitoksen säätiön vuosikertomus 2010. Viitattu 26.9.2015.
https://www.hdl.fi/images/stories/liitteet/vuosikertomus_2010.pdf

Helsingin Sanomat 2015. Vasemmisto: Hallituksella on väärät talouslääkkeet. Viitattu 12.2.2016. <http://www.hs.fi/kotimaa/a1443501913442>

Lasten ja nuorten säätiön toimintakertomus 2016. Viitattu 28.1.2016.
<http://www.nuori.fi/wp-content/uploads/2015/10/Toimintasuunnitelma-2016-FINAL-20151013.pdf>

Lindqvist, M. 2009. Valokiilassa. Viitattu 11.10.2015. http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/09_08_31_seudun_suunnat_3.pdf

Myrskylä, P. 2012. Eva-Analyysi No19. Hukassa -keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Viitattu 17.1.2015. <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>

Myrskylä, P. 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Viitattu 12.10.2015.
http://www.tem.fi/files/34027/Nuoret_tyomarkkinoiden_ja_opiskelun_ulkopuolella.pdf

Nuorisolaki 27.1.2006/72. Finlex. Viitattu 10.11.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>

Osallisuushanke Sallin verkkojulkaisu 2014. oSallisuuden jäljillä. Viitattu 10.11.2015.
<http://www.jelli.fi/lataukset/2014/05/oSallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>

Palola, E., Hannikainen-Ingman, K. & Karjalainen, V. 2012. Nuorten syrjäytymistä on tutkittava pintaa syvemmin. Yhteiskuntapolitiikka 77 (2012:3). Viitattu 3.2.2016.
<http://www.thl.fi/attachments/yp/2012/3/palola.pdf>

Palola, E., Hannikainen-Ingman, K. & Karjalainen, V. 2012. Nuoret koulutuspuudokkaat sosiaaliryöstöasiakkaina. THL-raportti 29/2012. Viitattu 4.2.2016. <https://www.thl.fi/documents/10531/95751/Raportti%202012%2029.pdf>

Talentia-lehden verkkojulkaisu 9/2015. Syrjäytymispuhe syllistää nuoria. Viitattu 4.2.2016.
http://www.talentia-lehti.fi/lehti/lehden_jutut/tieto_ja_taito/syrjaytymispuhe_syllistaa_nuoria.7689.blog

Talentia 2013. Arki, arvot, elämä, etiikka, sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 6. painos. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Viitattu 24.2.2016. http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2013_net.pdf

Taloussanomat 2011. Nuori putoaa putkesta- lasku 1,2 miljoonaa. Viitattu 14.2.2016
<http://www.taloussanomat.fi/tyo-ja-koulutus/2011/04/18/nuori-putoaa-putkesta-lasku-12-miljoonaa/20115003/139>

Työ- ja elinkeinoministeriö 2016. Nuorisotakuu. Viitattu 3.2.2016. http://www.nuorisotakuu.fi/nuorisotakuu/tietoa_takuusta

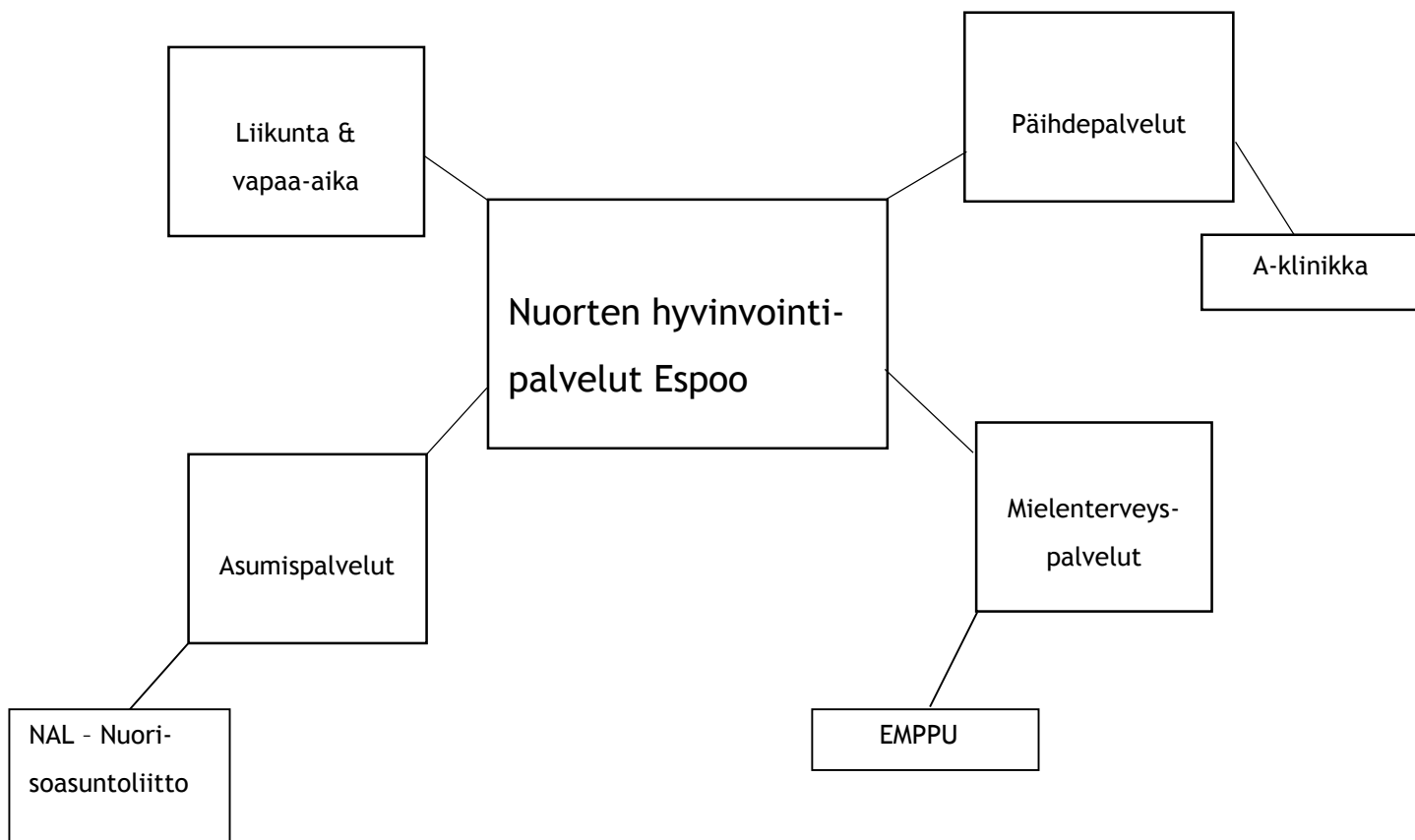
Verkostojohtamisen opas: Verkostotyöskentely sosiaali- ja terveysalalla 2010. Viitattu 27.10.2015.
<http://verkostojohtaminen.fi/wp-content/uploads/2011/01/VerkostojohtamisenOpas.pdf>

YLE Ajankohtainen kakkonen 2013. Nuorisotakuu ei toimi syrjäytyneen nuoren pelastusrenkaana. Viitattu 12.2.2016. http://yle.fi/uutiset/nuorisotakuu_ei_toimi_syrjaytyneen_nuoren_pelastusrenkaana/6988704

Kuviot

kuvio 1: Luonnos palvelukartasta ennen toiminnan aloitusta.....	51
---	----

kuvio 1: Luonnos palvelukartasta ennen toiminnan aloitusta

Taulukot

Taulukko 1: Luonnon prosessikuvauksesta taulukkona	53
--	----

Taulukko 1: Luonnos prosessikuvauksesta taulukkona

PVM	Kellonaika	Menetelmä	Mitä tehdään & Toiminnan tavoitteet
16.11.	12-14 (15 min tauko välissä)	1. Toimintakerta: TOIMINNAN ALOITUS	Virittäytyminen: ESITTELYT Ryhmätyöskentely: HYVINVOINTI-KÄSITTEEN MÄÄRITTELY PIEN- RYHMISSÄ → KÄSITEKARTAN HAHMOTTELEMINEN YHDESSÄ
25.11.	12-14 (15 min tauko välissä)	2. Toimintakerta	Aihealue: ASUMIS- JA TYÖLLISYSPALVELUT Virittäytyminen: ARTIKKELI Ryhmätyöskentely: PIENRYHMÄTYÖSKENTELY
1.12.	12-14 (15 min tauko välissä)	3. Toimintakerta	Aihealue: SOSIAALIPALVELUT JA KOULUTUS Virittäytyminen: KYSYMYKSET AIHEESEEN LIITTYEN, KESKUS- TELU RYHMÄSSÄ Ryhmätyöskentely: LEARNING CAFE JA CASE-TYÖSKENTELY
3.12.	12-14 (15 min tauko välissä)	4. Toimintakerta	Aihealueen valinta: PÄIHDE- JA MIELENTER- VEYSPALVELUT, LIIKUNTA JA VAPAA-AIKA Virittäytyminen: LISTA LIIKUNTAPALVELUISTA JA KESKUSTELU RYHMÄSSÄ Ryhmätyöskentely: LEARNING CAFE JA CASE-TYÖSKENTELY
10.12.	12-14 (15 min tauko välissä)	5. Toimintakerta: TOIMINNAN PÄÄTTÄMINEN	VALMIIN TUOTOKSEN ESITTELY PALAUTTEEN KERÄÄMINEN TOIMINNAN PÄÄTTÄMINEN

Liitteet

Liite 1: Suostumus tutkimukseen osallistumisesta	55
Liite 2: Palautekysely nuorille	56
Liite 3: Palautekysely työntekijöille	57

Liite 1: Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Toteutamme toiminnallisen opinnäytetyön yhteistyössä Vamos Espoon kanssa. Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa yhdessä nuorten kanssa palvelukartta Espoon alueen palveluista, jotka on suunnattu 18-29-vuotiaille nuorille. Palvelukartan sisältämän tiedon kerääminen tapahtuu ryhmätyöskentelynä yhteensä viitenä erillisenä toimintakertana. Työskentelyssä keskiössä ovat nuoret ja heidän asiantuntijuutensa. Tavoitteena on osallistaa nuoria toiminnalliseen työskentelyyn ja kasvattaa työskentelyn kautta nuorten tietoisuutta heille tarjotuista palveluista Espoon alueella. Palvelukartan laatimisen taustalla on Vamoksen työntekijöiltä saatu idea informatiivisesta julisteesta, johon olisi koostettu Espoon alueen nuorille suunnattuja palveluja sekä kuvailtu lyhyesti niiden sisältöä. Palvelukartta tullaan tekemään niin sähköiseen muotoon kuin paperisena julisteena.

Minulle on selvitetty yllä mainitun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Tutkimukseen ja työpajoihin osallistuminen on vapaaehtoista. Kieltäytyminen on mahdollista tutkimuksen missä tahansa vaiheessa, eikä kieltäytyminen vaikuta mitenkään Vamokselta saamiisi palveluihin ja tukeen. Tutkimuksessa kunnioitetaan myös osallistujien yksityisyydensuojaa. Syntyneestä palvelukartasta ja opinnäytetyöstä ei voida tunnistaa yksittäisten osallistujien henkilöllisyyttä. Valmistunut tutkimus tulee olemaan saatavilla Theseuksesta sekä Helsingin Diakonissalaitoksen internet-sivuilta.

Päiväys

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 2: Palautekysely nuorille

PALAUTETTA TOIMINNASTA

1. Miten osallistuit toimintaan? Mitä teit?

2. Miten koit ryhmätyöskentelyn (ryhmäläisten osallistuminen ja vaikuttamismahdollisuutesi työskentelyyn tms.)?

3. Miten työskentely vaikutti tietoon erilaisista palveluista?

4. Vapaa sana: Risuja ja ruusuja työskentelystä ja toiminnasta

Kiitos palautteesta!

Liite 3: Palautekysely työntekijöille

PALAUTETTA

1. Mitä mieltä olet palvelukartan ulkoasusta?

2. Entä sisällöstä? Mitä mieltä olet sen informatiivisuudesta?

3. Mitä mieltä olet palvelukartasta työvälineenä? Miten voisit hyödyntää sitä työssäsi?

Kiitos palautteesta!